

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Waakt en bidt

En Hij kwam bij zijn discipelen en vond hen slapende, en Hij zeide tot Petrus: Waart gijlieden zo weinig bij machte één uur met Mij te waken? Waakt en bidt, dat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak.

Mattheus 26 : 40, 41.

Eén van de vragen, die in de wereld van het denken vandaag centraal staan, is de vraag naar de méns. Wie is hij, wat is zijn wezen, waarheen is hij op weg? En vanuit het antwoord, dat men op deze vraag geeft, wordt er in politiek en maatschappij, in kerk en samenleving gehandeld. De existentie-filosofie zegt, dat het typerende van het mens zijn van de mens is, dat hij bestaat. Hij is er, geworpen in het bestaan. En zijn vrijheid is nu, dat hij dit bestaan moet aandurven. Je moet mens willen zijn, je menselijkheid aanvaarden. De mens kán dat ook. Hij is sterk, deze mens van Sartre en de zijnen. Hij kán zijn lot in eigen handen nemen. Hij kan zijn mens-zijn realiseren. Zeker, de omstandigheden, waaronder je mens bent heb je niet in eigen handen. Die worden je toegeschikt. Maar in de situatie, waarin je nu eenmaal terecht gekomen bent, heb je dan ook je lot in eigen hand te nemen en je bestemming te realiseren. Daar zit iets heroïsch in deze gedachte. Dúrf je lot te aanvaarden en ervan te maken, wat je kunt. De mens is in zijn zwakheid toch sterk.

Hier staan evangelie en filosofie vlak tegenover elkaar. De mens sterk, in staat zijn lot in eigen handen te nemen? Het evangelie zegt: je kunt het niet. Er is een Borg nodig. Je kunt niet buiten God en de kracht van God. Gebed is nodig en waakzaamheid, anders ga je er aan, met heel je mens zijn. Dat is de boodschap, die oplicht uit deze woorden van Christus in Gethsemane. Laat ons zien.

* * *

Het evangelie is hier vol felle contrasten. Het ene ogenblik is er nog de opperzaal, het samen zijn van Christus met zijn apostelen, de hand, die brood reikt en een beker — even later Gethsémané, duisternis, de machten van de hel en de verschrikking van de toorn Gods.

Wie zal zeggen, wat Gethsémané voor Christus heeft betekend? Wie zal kunnen peilen de verschrikking van het onderduiken in de toorn Gods? Lucas laat ons er in zijn evangelie iets van zien: bloed, dat in grote druppelen ter aarde valt en een engel, die Christus moet bijstaan. Anders zou Hij bezwijken. Drie had Hij er meegenomen het duister en de eenzaamheid in: Petrus, Johannes en Jacobus. Hij had ze vaker bij zich, die drie, op de beslissende momenten van zijn werk. Toen Hij het dochtertje van Jairus genas (Luc. 9 : 51), bij de verheerlijking op de berg en nu weer. Op hen zou Hij wel aan kunnen, bij hen zou Hij steun kunnen vinden in zijn nood.

Hij liet ze achter op een steenworpafstand. Hij ging alleen het duister van de hof binnen. Ze hoorden zijn schreeuw in de angst van zijn ziel: mijn vader, indien het mogelijk is, laat deze beker Mij voorbijgaan; doch niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt. Toen kwam Hij terug. Hij hield het alleen niet langer uit. Hij was mens. Hij kon niet meer. Hij zocht steun bij de drie. En Hij kwam bij zijn discipelen en vond hen slapende. Misschien maar een paar minuten na die schreeuw. Ze konden niet meer. Ze leefden de laatste vierentwintig uur ook aan de grens van hun men-

selijk kunnen. Ze waren in slaap gevallen. Lucas zegt nadrukkelijk, dat zij in slaap waren gevallen vanwege hun smart (Luc. 22 : 45). Terwijl Hij vocht op leven en dood, bloedzweetend en angstig, sliepen zij. Zij waren eenvoudig op, er zijn nu eenmaal grenzen.

Jezus spreekt ze aan. Hij zeide tot Petrus zegt Mattheüs. Maar tegelijk richt Hij zich daarin tot alle drie: waart gijlieden zo weinig bij machte één uur met Mij te waken? Wat is die aanspraak juist tot Pétrus een ontdekkend moment in dit lijdensevangelie. Hij zou dit en hij zou dat. Hij was een palstaander. Hij was een van de eersten, die zijn netten voor Christus in de steek liet. Hij was de man van de goede belijdenis. Al zouden ze ook allen Christus in de steek laten: Hij nimmer. Hij was bij wijze van spreken de krachtmens onder de apostelen. En nu? De Heer vindt hem slapend op het uur van zijn grootste nood. Uitgerekend nu Hij hem nodig had, nu slaapt hij. Waart gijlieden zo weinig bij machte één uur met Mij te waken? Let op die woorden: met Mij. Ze waren toch aan Hem verbonden? Het ging toch niet om een waken in eigen kracht en op eigen verantwoordelijkheid. Het ging om het waken met Hem, met de Heer! Wat brachten ze er van terecht? Wat waren ze waard? Nu het erop aan kwam: niets! Petrus niet en de anderen ook niet. Was het een wonder, dat hier de verloochening achter aan kwam? De schaduwen van het gebeuren straks in de binnenplaats van de hogepriester vallen hier al over Petrus. En Johannes en Jacobus: ze zullen straks ook wegvluchten naar alle kanten.

De mens, is hij sterk of zwak? O, als wij God en Jezus Christus wegdenken uit het leven, als wij het leven seculariseren, ontdoen van de klemmen van Gods wet en recht, dan kan de mens heel wat. Maar is dat de mens, zoals hij werkelijk is; de mens, die uit de verbanden, waarin de Bijbel hem stelt, wordt weggehaald en op zichzelf gesteld? Is de werkelijke mens iets anders dan de mens-voor-God? En wat zijn wij als mensen waard, als wij ons werkelijk voor GóD plaatsen, in zijn oordeel, in het vlammeend licht van zijn wet? Wij kunnen allerlei sterke dingen zeggen. Wij zullen dit en wij zullen dat. Maar als het er op aan komt? Ik denk aan die prachtige inleiding tot het gebed in het formulier om het avondmaal te houden: opdat wij dan dit alles mogen verkrijgen, zo laat ons ons zelf voor God verootmoedigen en Hem met waarachtig geloof om zijn genade aanroepen. Hebben wij die genade werkelijk nodig in ons leven? Christus laat het ons hier zien in die aanspraak tot Petrus en daarmee tot ons allemaal: Waart gijlieden zo weinig bij machte één uur met Mij te waken? Waar blijven Petrus' dure woorden en die van ons?

* * *

De machteloosheid van de mens, dat is het eerste, wat de woorden van Christus ons laten zien. Maar daarnaast onmiddellijk ook toont Hij ons Gods onmetelijke kracht. Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt. Ja, Gods kracht zien we hier, maar ook Christus' grote borgtochtelijke liefde, zijn machtig middelaarschap. Wat doet Hij nu met Petrus? Slaait Hij hem weg? Schrijft Hij hem af? Een huurling, die niet één uur met Christus waken kan? Weg met zo'n apostel? Ach, Hij wéét hoe zwak ze zijn, die apostelen en allen, die na hen komen zullen. Hij weet, hoe zij zonder zijn bewaring ieder ogenblik uit de hand vallen. En daarom wijst Hij ze de weg: waakt en bidt!

De Heiland gebruikt hier een typisch

INHOUD

Waakt en bidt	R. H. B.
De kwaal der verdeeldheid en haar genezing (I)	H. J. J.
Een reformatoisch boek	C. V.
Amerika (III)	J. M.
Mater et Magistra (III)	R. H. B.
Boekbespreking	J. B.
Persschouw	J. B., C. V.
Kritische Krabbel	Frater
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

nieuwtestamenteisch woord. In het Oude Testament komt het in deze betekenis niet voor. Het hoort bij de dag, die met Christus komt is aangebroken. Ze staan nu in het helle licht van die messiaanse dag. En dan moet een mens niet slapen, maar waken, wakker zijn. De Heiland heeft in de gelijkenis van de wijze en dwaze maagden laten zien, aanschouwelijk, concreet, wat dit waken betekent. Het is gespist zijn op de komst van de bruidegom. Het betekent: actief zijn, wakker zijn, je ogen en oren in het koninkrijk de kost geven. Hij zoekt geen duttende gemeente, die leeft bij tradities, dode orthodoxie, die voortdeint op wat termen en leuzen, maar een gemeente, die leeft voor haar Heer, die gekomen is en komt.

Waakt én bidt, die twee horen bij elkaar. De waakzaamheid spitst zich vanzelf toe in het gebed. Christus wijst ze als het ware boven zichzelf uit. Ze zien het nu: in eigen kracht komen ze er niet. Dan loopt het onherroepelijk vast. Ze moeten boven zichzelf uit zien naar God. Daar is de bron van kracht om staande te blijven in dit dodelijk uur. En in een paar woorden tekent Christus de levensgevaarlijke situatie, waarin zij verkeren. Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt. Het „opdat” van de Statenvertaling is hier beter dan het vlakkere „dat” van de Nieuwe. De verzoeking is af te bidden. Christus raakt hier nog enigszins verhelderend de situatie aan, waarin Hij en de apostelen zich op dat ogenblik bevinden. Verzoeking — maar dat betekent, dat de duivel volop in actie is. Het is het uur van de demonen. Zij zijn daar in Gethsémané present. De Heiland heeft er reeds volop mee te maken gehad en de discipelen zullen er in de komende tijd mee worden geconfronteerd. Wij plegen, als het over de duivel gaat en zijn aanvechting nog wel eens te kijken naar wat van buitenaf tot ons komt: pers, radio, televisie, werelds vermaak enz. We weten de activiteiten van de satan buiten onze kring zorgvuldig te registreren. Zou er geen reden zijn ook ons zelf en ons eigen leven als gemeente des Heren kritisch te bezien? Geld, eer, hoogmoed, jagen naar posities, de ander verdringen uit werk in Gods koninkrijk, zijn dat geen satanische aanvechtingen, waar wij in eigen kring en eigen leven dagelijks mee te maken krijgen? Hanteert de satan de zeef der verzoeking niet dagelijks in ons eigen leven?

* * *

De Heiland eindigt zijn woorden tot Petrus door te zeggen: de geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak. Hier is de grote Hogepriester, die met groot meedogen vanuit eigen situatie tot zijn apostelen spreekt. Hij had de waarachtigheid van dit woord zelf doorleefd in de strijd, die Hij juist achter zich had liggen. Er spreekt een wereld van borgtochtelijke begrip in dit woord van Christus. Petrus,

wil Hij zeggen: meen niet, dat Ik er niet in kan komen, dat Ik jullie zwakheid en jullie strijd niet ken. Ik ben daarin ook verzocht, voor jullie en in jullie plaats. Ook Ik had te strijden met de zwakheid van mijn menselijk vlees. Het deed Mij schreeuwen tot de Vader of die drinkbeker mocht voorbijgaan. Petrus, Gij en heel de kerk, moogt het weten: Ik kwam erdoor, doordat Ik vasthield, ook voor jullie, in dat dodelijk uur. Waakt en bidt. Petrus, Ik weet er alles van, van dat zwakke vlees. Ik maak uw geest gewillig, Petrus, door mijn kracht om vol te houden in de aanvechtelingen, hoe moeilijk het soms is.

De mens sterk? Petrus kon niet één uur met zijn Heiland waken. Góð is sterk, en de Borg is sterk, beproefd gebleken in zijn menselijke zwakheid. Maar wij?

Leidt ons in geen verzoeking ooit.
Verberg voor ons uw aanzicht nooit;
Gij weet het, onze kracht is klein;
De driften veel, en 't hart onrein,
Wat wordt er van ons in dien staat,
O Vader, zoo Gij ons verlaat.

(Gez. 5 : 7).

Of, zoals Datheen die slotregels in zijn wonderlijk kreupele verzen toch krachtiger uitdrukte dan de achttiende eeuwse berijmers van onze bundel:

In regt betrouwen onbevreesd,
Help ons te doen fijn wederstand,
Door den trooster, den Heiligen Geest.

Enschede.

R. H. Bremmer.

De kwaal der verdeeldheid en haar genezing

I

(De gemeente van Korinthe)

Het is wel niet ver van de waarheid als ik aanneem, dat de meeste christenen een al te mooie voorstelling hebben van de apostolische kerken. Dat zal wel samenhangen met de veel voorkomende neiging om het begin van een beweging en het verleden te verheffen boven het heden. Vooral oudere mensen lijden nogal eens aan die kwaal. Vroeger was wel niet alles best, maar alles was met mekaar toch veel beter dan tegenwoordig. Het lijkt soms of de ouderen in hun jeugd „nooit een oordje versnoept” hebben, alsof zij één en al gezeggelijkheid waren en alsof hun ouders en „overheden” geen kind aan hen hebben gehad! Vermoedelijk zullen ze het zelf wel geloven, maar ik denk er het mijne van. Natuurlijk is er in deze tijd wel veel veranderd en alle verandering is geen verbetering. Maar bij alle verandering is het menselijk hart gelijk gebleven. Een vorige generatie zal in sommige opzichten „beter” zijn geweest dan de tegenwoordige. In andere opzichten waarschijnlijk nog een graad „slechter”. Ik ben zo langzamerhand ook zo jong niet meer, maar ik durf niet te zeggen, dat alles in mijn jeugd zoveel beter was. En naar de verhalen te oordelen, die ik in mijn jeugd van ouderen gehoord heb, was het een generatie vóór mij ook al niet beter. We moeten maar oppassen voor het idealiseren van het verleden. Dat geldt niet van de „wereld” alleen, maar ook van de kerk.

Diezelfde neiging openbaart zich ook wel in het idealiseren van wat er is gebeurd in de jaren 1944 en volgende. Er zou toen een eensgezindheid geweest zijn als zelden te voren. Toen was het een tijd van brandende harten en van vurige liefde en van krachtig geloof en van zeldzame activiteit. Bij dat verleden vergeleken valt het heden in het niet, naar sommigen zeggen. Toen eensgezindheid, nu verdeeldheid; toen brandende harten, nu verlaten van de eerste liefde; toen louter blijdschap, nu vrijwel louter narigheid. Het komt mij voor, dat we ook dát verleden maar niet al te zeer moeten verheffen boven het heden. Het was toen ook niet alles goud wat er blonk en er is nu ook nog veel goeds. We moeten maar niet te veel naar het verleden kijken en zeker in dat verleden niet boven de maat roemen. Het is beter, dat we ons bezinnen over de toekomst en hoe we samen verder moeten. Kon het zijn met allen, die oprecht de Naam des HEREN aanroepen en de Here Jezus liefhebben, zoals die in het Evangelie ons wordt verkondigd.

* * *

Een kijkje in de gemeente van Korinthe is wel geschikt om ons te genezen van de waan, dat in een apostolische kerk alles „rozegeur en maneschijn” was. Het lijkt er niet op. Er was verdeeldheid en niet zo'n beetje. Er waren groepen of partijschappen en dat was te merken zelfs bij de liefdemaaltijden. Er was verschil van inzicht en houding ten opzichte van omgang met heidenen. Sommigen vonden de omgang met een hoer geoorloofd! Ik kom op een en ander wel terug. Maar wil eerst iets anders opmerken.

We zouden verwachten, dat Paulus in een brief aan zúlk een gemeente wel zou beginnen met een aanklacht. Of in elk geval met

een serie klachten. Of in elk geval met een ernstige vermaning. Maar daar begint hij niet mee. Waarmee dan wel? Het begin van deze brief is heel gewoon. Zó doet Paulus het vrijwel altijd. Eerst noemt hij zichzelf als afzender: „Paulus, een geroepen apostel van Christus Jezus door de wil van God en Sosthenes, de broeder”.

Ten tweede noemt hij het adres: „Aan de gemeente Gods te Korinthe, den geheiligden in Christus Jezus, de geroepen heiligen met allen, die allerwege de naam van onze Here Jezus Christus aanroepen”. Welke misstanden er ook mogen zijn, daar is in Korinthe een gemeente Gods. Die bestaat uit geheiligden in Christus. Door Christus zijn ze geroepen uit de duisternis en overgezet in het Koninkrijk van zijn genade. Ze zijn heiligen, afgezonderd van de wereld en toegewijd aan de dienst van de Heilige God. Daarin ligt uitgedrukt hun grote bevoorrechtting. Ze zijn verwaardigd om heiligen te zijn en bij God en Christus te behoren. Maar daarin ligt ook hun hoge roeping: om nu als zodanigen te leven, temidden van een „krom en verdraaid geslacht”. Ze behoren bij die grote schare, die alom „de naam van de Here Jezus Christus aanroepen”. Dat is een andere aanduiding voor hen, die bij de kerk Gods behoren: Allen die de naam van Christus aanroepen, omdat zij in zijn naam geloven. Die allen behoren ook vandaag nog bij de kerk van de Here Jezus, alom over de wereld verspreid.

Dan volgt ten derde: „Genade zij u en vrede van God, onze Vader, en van de Here Jezus Christus”. Paulus stelt hen onder de genade Gods en bidt hun toe de vrede Gods, die alle verstand overtreft. Die genade is nog over de kerk van Korinthe en die moge over haar blijven. En zij mag delen in de vrede Gods. Paulus vloekt die gemeente niet, maar zegent haar. Hij roept niet de wraak Gods en de ongenade van Christus over de kerk van Korinthe uit. Maar wenst haar en gunt haar genade en welvaren. Wel iets voor ons om over na te denken. Zijn wij zo mild? De apostel was het wel. En daarin was hij een goede leerling van zijn Meester. Mogen wij het ook zijn en anders: worden.

Mogelijk zegt iemand: „Nu ja, dat begin van een brief zegt niet zoveel. Want aan die vorm was Paulus zó gewoon, dat hij onwillekeurig deze brief ook zo begon. Daaraan moeten we niet te veel aandacht schenken”.

Het komt mij voor, dat Paulus er niet de man naar was om alleen maar „voor de vorm” zo te schrijven. We zullen het volkomen ernstig moeten nemen, dat hij er van uitging, dat de genade Gods over de Korinthiërs was en dat vrede hun deel mocht zijn. En ook het vervolg zullen we volkomen serieus moeten nemen, als hij God dankt voor de rijkdom der gemeente. Hij schrijft immers:

„Ik dank God te allen tijde over u, vanwege de genade Gods, die u in Christus Jezus geschonken is; want in elk opzicht zijt gij rijk geworden in Hem: in alle woord en alle kennis, gelijk het getuigenis van Christus onder u bevestigd is, zodat gij ten aanzien van geen enkele genadegave te kort komt, terwijl gij uitziet naar de openbaring van onze Here Jezus Christus”. Hij dankt de Korinthiërs niet en hij prijst hen niet. Maar de misstanden daar kunnen hem niet weerhouden God te danken voor de genade hun bewezen. In Christus zijn ze nóg rijk. Ze

hebben het Evangelie gehoord en ze kunnen daarvan spreken, niet in onkunde maar met kennis. Ze komen in geen enkele genadegave te kort, ze staan in niets achter bij andere kerken. Ze hebben de gave der profetie en der tongenspraak en nog zoveel meer, waarvan in hoofdstuk 12 sprake is. Voorts zien ze uit naar de wederkomst van Christus, wat alweer een goede zaak is.

We merken, dat Paulus niet zegt dat alles mis is en dat er niets meer van terecht kan komen en dat het allemaal afval is wat de klok slaat. Hij kan God bij alle narigheid, die er in Korinthe is, nog danken.

En daarmee is het nog niet uit. Ook met het oog op de toekomst der gemeente heeft de apostel een goed vertrouwen. Hij schrijft immers: „Hij zal u ook bevestigen ten einde toe, zodat gij onberispelijk zult zijn op de dag van onze Here Jezus Christus. God is getrouw, door wie gij zijt geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon Jezus Christus, onze Here”. God zal hen bevestigen en schragen. Zodat zij „vrij van aanklacht” zullen zijn in de dag der dagen. Niemand zal beschuldiging tegen hen in kunnen brengen. Dát is de betekenis van „onberispelijk” in de N.V. Christus, hun Rechter, is immers ook hun Redder. Paulus vertrouwt niet op de trouw der Korinthiërs, maar wel op de trouw Gods. Zolang ons oog daarop geslagen is zeggen we niet zo gauw, dat er van een gemeente niets overblijft. God laat zijn werk niet zomaar varen.

* * *

Eerst als de apostel de heiligen zo gegroet heeft en voor hen zo gedankt heeft gaat hij hen vermanen. En dan nog niet op eigen gezag, alsof hij zoveel beter is. Maar in de naam van Christus, de Eigenaar der gemeente.

Hij vermaant hen dan om eensgezind te zijn en te waken tegen scheuringen. Ze moeten vast aaneengesloten zijn, één van zin en één van gevoelen. Uit het huisgezin van Clóé zijn betrouwbare berichten tot hem gekomen, dat er twisten, strijdigheden onder hen zijn. Of er al vaste groeperingen onder hen zijn is niet zeker. Maar „ieder heeft zijn leus”: „Ik ben van Paulus! En ik van Apollos! En ik van Cephas! En ik van Christus!”

De één zei dus: Paulus is mijn man. Een ander stak het niet onder stoelen of banken, dat hij meer met Apollos op had. Een derde roemde in Cephas, dat is Petrus. Een vierde zei: Ik ben van Christus! Waarschijnlijk bedoelde die vierde dit in exclusieve, anderen uitsluitende zin. Zodat hij „de anderen” van Christus' gemeenschap uitsloot.

We zouden graag willen weten hoe dat nu precies stond met die leuzen. We stellen onwillekeurig de vraag: Waarom hielden sommigen het met Paulus en anderen met Apollos? Wat zat daarachter, dat iemand zich naar Petrus noemde? En wat had het te betekenen, dat een vierde zich „van Christus” noemde?

Ik zal u niet bezighouden met tal van verklaringen, die hiervan zijn gegeven. Haar aantal is legio. Een aanwijzing, dat we het rechte er niet van weten. Met dergelijke kwesties gaat het ongeveer zo als met allerlei geneesmiddelen, die worden aanbevolen bij de een of andere ziekte. Ik weet niet hoeveel middelen er wel worden aangewend ter genezing van reumatiek. In elk geval wel zoveel, dat het duidelijk is dat hét middel daartegen nog niet is gevonden.

Zo zijn er ook tal van verklaringen voor deze leuzen in Korinthe. We moeten maar eerlijk zeggen, dat wij het rechte er niet van weten. Ik zou dit artikel wel kunnen vol schrijven met allerlei onderstellingen, maar heeft iemand daar wat aan? Ik meen van niet en houd u daarmee niet verder op.

Feit is in elk geval, dat er scheuringen dreigden, omdat men zich bij bepaalde „grote” mannen aansloot en zich naar hen noemde. Er waren aanhangers van Paulus. Daarnaast volgelingen van Apollos. Dan nog broeders en zusters, die met Petrus wegliepen. Tenslotte waren er ook nog leden der gemeente, die zich speciaal „van Christus” noemden. We zijn geneigd dit laatste toch wel goed te noemen. Maar daar zullen we wel geen goed aan doen. Naar alle waarschijnlijkheid sloten zij de anderen van de gemeenschap met Christus uit, alsof dit alleen hun voorrecht was.

Paulus vindt deze leuzen zonder meer fout. Hij heeft er geen goed woord voor over. Ook

niet voor het feit, dat sommigen zich naar hem noemen. Hij vraagt kort en goed: „Is Christus gedeeld?” Is Christus maar voor een deel van de gemeente? In elk geval wil Paulus zeggen, dat de verdeeldheid in de gemeente niet overeenkomt met de gave van de ganse Christus aan heel de kerk. Niemand mag zichzelf speciaal „van Christus” noemen, maar anderen moeten dit ook niet uitlokken, door zich om bepaalde mannen te scharen. Calvijn heeft de bedoeling van dit gedeelte wel gegrepen als hij schrijft: „Samenvattend is te zeggen, dat de eenheid der kerk alleen gehandhaafd kan worden, wanneer wij allen Christus als onze enige Here erkennen, en mensen nooit zulk een plaats geven, dat zij Christus op de achtergrond dringen”.

De apostel vraagt verder: „Is Paulus dan voor u gekruisigd, of zijt gij in de naam van Paulus gedoopt?” Het antwoord is duidelijk genoeg. Maar waarom heft men dan de leuze op: „Ik ben van Paulus”? Deze is blij, dat hij alleen maar Crispus en Gaius gedoopt heeft;

en dan nog het gezin van Stefanus. Anders konden de Korinthiërs nog zo dwaas worden om te zeggen: „Wij zijn in Paulus' naam gedoopt”.

* * *

We mogen in onze tijd deze waarschuwing van de apostel wel ter harte nemen. We mogen onze voorgangers wel gedenken. Dat doen we het beste dunkt mij door hun geloof na te volgen. Niet door hun leuzen over te nemen of van hun naam een leus te maken. Dat heeft in de kerk telkens weer grote schade aangericht. Velen noemen zich graag Calvinisten. Als ik eerlijk ben moet ik zeggen, dat ik daar niet van houd. We mogen veel van Calvijn leren. We mogen hem gedenken als reformator. Maar waarom zouden we ons naar hem noemen? Ik zal voor onze tijd maar geen namen noemen. Maar laat niemand zich naar hen noemen. God alleen is groot. En Jezus Christus is onze enige Zaligmaker.

H. J. Jager.

Een reformatorisch boek „Van de Rechtvaardigen”

Er is dezer dagen een boek verschenen, dat meer dan gewone aandacht verdient bij allen die in deze verwarde en verwarrende tijd de HERE begeren te dienen.

Het is de herdruk van het boek van A. Janse „Van de rechtvaardigen”.

Ruim dertig jaar geleden verscheen het voor het eerst. Het heeft toen voor velen zeer veel betekend. Ze hebben er de Schrift beter door leren verstaan. Misschien zelfs wel méér dan door enig ander boek. Ze kregen daardoor een scherper kijk in de afvalstendenzen, welke het leven van Gods volk in die tijd bedreigden. Het deed hun iets zien van de rijkdom van het kind-mogen-zijn van de levende God, van het mógen leven in het verbond des HEREN. Het hielp hen om als gelovigen naar Gods wil te leven „te midden van een krom en verdraaid geslacht”.

* * *

Nog levendig herinner ik mij de eerste verschijning van dit boek.

In de eerste decennien van deze eeuw werden, evenals thans, in alle kerkelijke bladen „meditaties” opgenomen. De Heraut, de Bazuin, de Wachter gingen daarin voor. En de andere bladen volgden. In de Heraut werden ze na de dood van dr A. Kuyper het éne jaar door dr K. Dijk en het volgende jaar door dr A. Kuyper Jr geschreven. Dat ze toen trouw gelezen werden geloof ik niet. Men merkte er tenminste niet zo veel van. Ze bevatten meestal ook niet veel meer dan niet al te diepgaande, sterk dogmaticale, populaire exegese, aangevuld met wat stichtelijkheid.

In die jaren bestond er ook een weekblad voor het Christelijk Onderwijs, dat de naam droeg: **De School met den Bijbel**. Het werd uitgegeven door de firma Oosterbaan en le Cointre. Jarenlang was het de meest voor- aanstaande periodiek voor het Chr. Onderwijs. Bekende schoolmannen als Wielemaker, Jonkman, Drewes, Oosterlee, Van Wijlen schreven er in. Op de voorpagina daarvan werden ook steeds Schriftoverdenkingen afgedrukt. Ze droegen de naam „Lichtstralen uit het Woord”. Lange tijd werden ze o.a. geschreven door K. Wielemaker. Deze was een van de begaafde en fijnste figuren uit de toenmalige wereld van het Christelijk Onderwijs. Een reeks van jaren, tot zijn dood toe, was hij hoofd van de Christelijke school te Biggekerke. Wielemaker was lid van de Hervormde Kerk. Hij bezat een enorme en diepe Schriftkennis. Van hem kon gezegd worden dat hij met en uit de Schrift leefde. Hij schreef onder andere een leerboek voor de bijbelse aardrijks- en oudheidkunde en een voor die dagen voortreffelijke atlas bij de bijbel. Bavinck waardeerde Wielemaker zeer en zocht hem wel eens op in het kleine Walcherse dorp. Als het dan etenstijd werd kreeg ook Bavinck, precies als de leden van het gezin van Wielemaker, een stapeltje gesmeerde boterhammen voor zich neergezet op de kraakzindelijke tafel! Een selectie uit Wielemaker's Lichtstralen werd na zijn dood bij

Oosterbaan en le Cointre uitgegeven.

De opvolger van Wielemaker als hoofd van de kleine school van Biggekerke was A. Janse. Daarvoor was hij reeds een paar jaar „hulponderwijzer” bij hem geweest. Behalve veel ander perswerk schreef ook Janse evenals zijn voorganger van tijd tot tijd de „Lichtstralen” voor „De School met den Bijbel”. Ze vielen onmiddellijk op! Ik herinner me nog levendig, dat ik er voor 't eerst een las. Ze waren zo anders dan andere „meditaties”! Directer, zakelijker, konkreter. Ze ráakten je. Je besepte nog wel niet goed hoe dat kwam, waar dat aan lag, maar je ervoer het. En die ervaring was er een van vreugde, van bevrijding. De Schrift ging inderdaad open, ze ging leven in het woord dat Janse „verklaarde”.

„Van de Rechtvaardigen” is evenals het later verschenen „Met geheel uw verstand” een bundeling van de door Janse geschreven „Lichtstralen”.

* * *

In de twintiger jaren begon Janse al meer bekend te worden. Ook buiten de kringen van het onderwijs. Zijn eerste boek: „Eva's dochteren” trok weinig aandacht. Men wist niet goed wat men er aan had. Sommige recensenten vonden het pretentius. De ondertitel van het boek was: Oud-Testamentische opvattingen over de plaats der vrouw in de wereldgeschiedenis. Janse werd nog niet „verstaan”.

Dat werd anders toen dat merkwaardige boekje „Lourens Ingelse” verscheen! Het was een kritische kommentaar op de bekeringsgeschiedenis van de walcherse boer, Lourens Ingelse, die op 't eind van de achttiende eeuw door deze werd geschreven. Zij werd nog in 1926 herdrukt! Janse toetst deze bekeringsgeschiedenis van stap tot stap aan de Schrift. Je merkte onmiddellijk: hier is een man aan het woord die spreekt over een zee die hij zelf bevaren heeft. Hier is er een die de dodelijk gevaarlijke strikken van het emotionalistische subjectivisme bij ervaring kent en er door te gelóven in het Woord van God uit verlost is.

Wat het meeste indruk maakte in dit boekje — het beleefde twee drukken — was het Woord Vooraf. Daarin zet Janse op een prachtige en indringende wijze tegenover elkaar het „zelfonderzoek”, de „zelfbeschouwing” — d.w.z. de analyse van het eigen innerlijk leven, waarmee zo veel christenen door alle eeuwen heen zich hebben afgetoed om op die wijze tot „rust”, tot „zekerheid” te komen omtrent het wedergeboren-zijn, het het-nieuwe-leven-mogen-bezitten, de eeuwige zaligheid — en de Schriftuurlijke zelfbeproeving, waarbij de beproevende mens weet voor de levende God te staan, zich, dat is: door zijn Woord, laat oordelen en, overwonnen door dat Woord van God, kinderlijk in Hem gaat geloven, om zo in zijn wegen te wandelen.

Omdat vele lezers van Opbouw dat boekje

wel niet zullen kennen, wil ik de belangrijkste passage uit het Woord Vooraf hier overnemen. Het is naar mijn overtuiging een van de belangrijkste fragmenten uit Janse's oeuvre.

Janse vergelijkt in deze passage de Schriftuurlijke „zelfbeproeving” en de onschriftuurlijke „zelfbeschouwing” aan de hand van het Avondmaalsformulier. En wel zo:

„1e. De zelfbeproever **bedenkt zijn zonden** en zijn **vervloeking** en als hij dat goed doet, mishaagt hij zichzelf.

De zelfbeschouwer onderzoekt of hij zichzelf recht mishaagt en zijn vervloeking recht gevoelt. En als hij dan duidelijk gevoelt, dat hij zichzelf mishaagt, dan behaagt hem dat niet weinig, want dan is er hoop voor hem.

De eerste heeft met **zijn zonden** te doen — de tweede met zijn gemoedsleven.

De eerste verootmoedigt zich — de tweede maakt zijn geestelijke balans op.

2e. De zelfbeproever onderzoekt zijn hart of hij ook **geloof de gewisse belofte Gods**, dat hem al zijn zonden vergeven zijn, zodat het is, alsof hij nooit had gezondigd. Geloof gij dat waarlijk? 't Is zo gróót! En de gelovige buigt het hoofd en zegt schuchter: Ja, Here, ik geloof Uw gewisse beloften.

De zelfbeschouwer zoekt naarstig in zichzelf de „kenmerken” van het waar zaligmakend geloof.

De eerste had met **Gods gewisse beloften** aan zondaren te doen en vroeg zichzelf af: geloof ik dat nu?

De tweede had met **zijn geloof** te doen. En als hij 't van zichzelf dúrft geloven, dat de kenmerken goed zijn, dan is het toch wegens de onzekerheid zijner „zielkunde” maar een „durven”, een „hopen”, een „wagen”, een iets geloven van zichzelf. De slotsom is dan: Ja, Heere, ik geloof, dat ik mag aannemen van mijzelf, dat ik het wáár zaligmakend geloof heb.

3e. De zelfbeproever onderzoekt zijn consciëntie, of hij ook gezind is voortaan naar al de geboden Gods te leven uit dankbaarheid. **Wilt gij dat? Zijt gij dat van plan?** En dan gaat de consciëntie spreken van die zonden, die niet voldoende bestreden worden — en 't **berouw** en 't **geloof** en de **dankbaarheid** worstelen daar tegen in en de gelovige belijdt met tranen: Ja, Heere, sterk Uw knecht.

De zelfbeschouwer komt nooit recht aan dat stuk der **dankbaarheid** toe, omdat hij nooit of te nimmer **zeker** is van de vergeving. Zo onderzoekt hij dan hier zijn consciëntie met een zekere angst, om er uit op te maken of hij wel duidelijk een gelovige is. Weet ik het wel zéker, ben ik wel **récht bekeerd**, ben ik wel genóég dankbaar?

De zelfbeproever is alzo bezig geweest met zijn **zonden**, met **Gods gewisse beloften** en met **Gods geboden**; hij heeft zich verootmoedigd, hij heeft geloofd, hij heeft beloofd — en wordt straks gesterkt aan het H. Avondmaal.

De zelfbeschouwer is bezig geweest met **zijn zondebesef**, met **zijn geloven**, met **zijn dankbaarheid**... en in geen enkel punt is hij tot zekerheid gekomen”.

Ik nam dit stuk over omdat het kenmerkend is voor de instelling en het werk van Janse.

En speciaal ook omdat van belang is voor het verstaan van diens „Van de Rechtvaardigen”. De motieven waardoor dit boek beheerst wordt vindt men in geconcentreerde vorm in het geciteerde fragment.

* * *

Nu ik het een en ander over dit waarschijnlijk wel belangrijkste boek van Janse wil zeggen, moge ik ook nog wat vertellen over de eerste publicatie daarvan.

Zoals bekend is heeft Janse in de twintiger en dertiger jaren in nauw contact gestaan met de calvinistische studentenwereld. Hij was een zeer gewenste spreker en gast op de lunterense studentenconferenties. Voor de studenten van Kampen en de V.U. sprak hij in die dagen o.a. over Karl Barth. Janse was een der eersten, misschien wel de allereerste in de gereformeerde wereld van toen, die Barth's publicaties van zin tot zin doorkroop — hij las van het begin af diens tijdschrift *Zwischen den Zeiten!* — en voorvoelde dat deze een theoloog van enorme betekenis en invloed zou worden. Moeizaam drong hij door tot in de diepste motieven van Barth's denken. Hij kreeg oog voor de fatale gevolgen van Barth's conceptie voor het christelijke leven. En bewogen waarschuwde hij er voor.

In die dagen leerde ik Janse persoonlijk kennen. In een van onze gesprekken drong ik er bij hem op aan zijn „Lichtstralen”, waarvan ik er toen enkele gelezen had, uit te geven. Hij vertelde me toen, dat hij ze reeds aan een paar uitgeverij had aangeboden, maar dat deze er „niets in zagen”.

In mijn Kampense studententijd kwam ik nog al eens in aanraking met de uitgever Kok. Ik maakte hem attent op Janse's schrift-overdenkingen. Hij wilde er eerst niet veel van weten ze uit te geven. Meditaties, zo zei hij, worden niet meer gelezen”. Prof. Hepp schreef eens, dat Kuyper's „meditaties” zouden gelezen worden tot de jongste dag — maar vandaag kan ik ze met geen stok de deur uit krijgen!”

Ten slotte heeft Kok ze toch uitgegeven. En hij is het geweest die aan de verzameling overdenkingen haar definitieve vorm heeft doen geven. Ik hoor het hem nog zeggen: „Zó kunnen ze niet gedrukt worden! — Janse had hem een pak „Lichtstralen” toegestuurd. — De stukken moeten geordend en in hoofdstukken verdeeld worden”. Dat heeft Janse toen gedaan. Hij schreef voor elk hoofdstuk een inleiding. En het eerste hoofdstuk, over „de zonde der rechtvaardigen”, werd geheel nieuw door hem geschreven.

Ik wilde dit vertellen, óók om Kok de eer te geven die hem toekomt.

En zo kwam Van de Rechtvaardigen van de pers.

C. V.

Amerika

III

Droom en illusie

Meer dan een schrijver over Amerika heeft geconstateerd, dat de Amerikaanse samenleving lange tijd als droom van een aards paradijs heeft gegolden. De droom is voor velen nog niet geëindigd — naar ons voorkomt. Deze constatering is niet ongegrond. De Amerikaanse voorvaders, de eerste pelgrimvaders van de zeventiende eeuw, die op de kusten van Nieuw Engeland zijn geland, hebben deze droom gehad. Deze puriteinen waren zeker godvruchtige, ernstige en ook nuchtere mensen, die zeer dicht bij de Schrift begeerden te leven. Maar in hun vlucht uit Engeland met zijn bedorven toestanden in kerk en maatschappij, bedorven toestanden in de reformatorische kerk, zat iets van een hunkering en van een „geloof” in een paradijs op aarde vergelijkenderwijs natuurlijk. Deze mensen wisten dat het nieuwe paradijs niet te verwerklijken was op deze aarde door mensenhand. Maar hoewel zij dit wisten hoopten zij en droomden zij van een beter vaderland dan het vaderland dat zij verlieten.

Na deze eerste pelgrims naar een nieuw vaderland aan de andere zijde van de Oceaan, is een lange reeks van pelgrims gevolgd. Van de „Mayflower” op het eind van de zeventiende eeuw tot op de schepen die Nederland verlieten met de landverhuizers uit het begin van de vorige eeuw, afkomstig uit de kringen van de Afscheidenen, die in het vaderland geen brood en geen vrijheid van godsdienst vonden zoals zij die begeerden, ligt een hele tijd. En gedurende die reeks van jaren zijn telkens groepen pelgrims naar het onbekende vrije westen getrokken om er een nieuw en beter vaderland te zoeken dan zij achter zich lieten. Meestentijds waren het protesterende groepen. Dikwijls begonnen zij op de idealistische bodem van een christelijk-communistische gemeenschap. Vaak hebben zij zich vrij lange tijd weten te handhaven. Enkelen zoals de Amana-Gemeente in Iowa, bestaan nog, zo deelt Von Borch mee¹⁾. In totaal een honderdduizend mensen. Voorts zijn er nog zulke gemeenschappen als de „Harmonisten”, de „Afscheidenen van Zoar”, de „Perfectionisten”, de „Falangisten”, de „Icariers”. Zij waren in extreme vorm de uitdrukking van wat Amerika voor al de stromen landverhuizers, die drie eeuwen lang de Oceaan overstaken, betekende. In extreme vorm. In die extreme vormen zien we het beste dat er in deze droom van een aards paradijs elementen zaten die verwant geweest zijn aan anabaptistische stromingen en denkbeelden en droombeelden. Bij de meer nuchter schriftuurlijke levende groeperingen — zoals de landverhuizers uit de kringen der Afscheidenen uit ons land — was de droom niet afwezig, maar werd de droom getemperd door schriftuurlijke nuchterheid, door schriftuurlijk inzicht in de zwakheid van de menselijke natuur en de belofte Gods omtrent een toekomstig nieuw Jerusalem dat van de hemel nederdalende, werd gezien door Johannes op Patmos. Een paradijs dat niet door christelijke activiteiten, door de werkzaamheid der christenen op aarde kon worden gebouwd.

In deze droom is een wezenlijk bestanddeel van het Amerikaanse geestelijk en kerkelijke leven aangewezen. Men vindt deze droom en het „geloof” in deze droom terug

in het Amerikaanse kerkelijke modernisme. Men vindt deze droom terug in het echt Amerikaanse „social gospel”, in de gedachte dat de prediking van het evangelie de maatschappij moet veranderen in een ideaal-maatschappij en dat de zending daarom met een comprehensive approach, met een het hele sociale en maatschappelijk leven omvattende vernieuwingsleer, de heidense volkeren moet benaderen. Men vindt deze droom terug in de Amerikaanse buitenlandse politiek en in haar benadering van de zogenaamde koloniale vraagstukken. Men vindt deze droom terug in de werken van een man als Norman Vincent Peale: de kracht van het positieve denken. Het „geloof” is altijd direct „nuttig” in de zin dat je er beter van wordt, ook persoonlijk en individueel. Altijd is het de droom van een aards paradijs, die je in dit soort Amerikaanse denkbeelden kunt beluisteren. Ik las eens van dr Peale's werken deze karakteristiek, gegeven van de zijde van schriftuurlijk levende Amerikanen: zijn boeken zijn belangrijke godsdienstige boeken met een minimum aan godsdienst. Het wezenlijke doel waarop zij gericht zijn is succes. Het gaat er om dat je krijgt wat je wilt hebben. Het gaat er om dat je je droom krijgt en dat je met je droom blij bent. En zegt: dit is van „God”. Wie deze God is, is een vraag.

Men vindt deze zelfde droom terug in de doelstellingen van de zogenaamde theologie van de Wereldraad van Kerken. Het kan be-

kend zijn dat deze doelstellingen het diepst beïnvloed zijn door de theologen van de Nationale Raad van Kerken in Amerika (the National Council). Dat men in de kringen van de Wereldraad, althans in z'n actief streven naar de verwerklijking van deze doelstellingen, diepgaand door Amerikaanse social-gospel-theologen is voortgeduwd en geactiveerd. Deze theologen staat de droom van een nieuwe wereld voor ogen, te bouwen door de christenmens en door de christelijke kerken. In onze eeuw is deze laatste droom de antipode van de marxistische droom. Maar in de grond is er meer verwantschap tussen de marxistische droom en de droom van de social-gospel-theologen van de Wereldraad-gemeenschap, dan men oppervlakkig gezien, zou denken. Vanwege deze verwantschap-inde-grond zal hoe langer hoe meer blijken, dat het niet onmogelijk is een brug tussen beide dromen van een nieuwe wereld te slaan. Het begin van deze brug is te New Delhi reeds geslagen.

De schrijver van het boek over Amerika dat aanleiding vormde tot onze artikelen, leidt de droom van Amerika terug tot de tweede helft van de achttiende eeuw, tot het gevaarlijk optimisme van deze eeuw. Wij plegen die tijd de tijd van de Verlichting en van het Deïsme te noemen. Dit gevaarlijk optimisme van die eeuw bestaat in (en dan citeren we Alfred Weber) „de voorstelling van 's mensen vermogen tot perfectie, van de mogelijkheid om door dat wat men „Verlichting” noemde, tot volmaaktheid te komen”. Von Borch zegt: „Dat de mens krachtens zijn wezen het vermogen bezit vrij te zijn, in vrijheid beslissingen te nemen en uit mogelijkheden te kiezen, dit is, voor de eerste en enige maal in de geschiedenis der mensheid, op Amerikaanse bodem tot de grondslag van een staatinrichting geworden. Daarop berust de „Amerikaanse droom”, de utopie, zonder welke Amerika heel lang, tot gisteren nog, heeft gemeend niet te kunnen leven”.

Deze droom heeft een magnetische aantrekkingskracht uitgeoefend op de honderdduizenden die de lege ruimten van dit onmetelijke gebied in de loop van een eeuw of drie zijn komen bevolken. Aan deze droom hebben alle golven van cultuurpessimisme en van cultuurkritiek, van de zijde van Amerikaanse intellectuelen niets kunnen veranderen.

J. Meester.

¹⁾ Amerika (land, volk, cultuur). Het Wereldvenster, Baarn, 1961.

Mater et magistra

3. Beoordeling

We hebben met opzet een breed overzicht van de inhoud van deze encycliek gegeven. Zonder aarzeling kunnen we zeggen, dat we hier met een groots en belangrijk document op economisch en sociaal terrein te doen hebben. De vertalers zeggen in hun voorwoord, dat het geschrift opvalt door zijn „grote wijsheid, serene toon en optimistische kijk op de toekomst”. En de bekende econoom Röpke heeft „groot respect voor de hoge vlucht der gedachten en de waardigheid der taal⁶⁾”. Nuyens meent, dat de encycliek meer opvalt door haar pastorale toon dan door haar doctrinair karakter.⁷⁾ Maar alle perscommentaren zijn van oordeel, dat het een gewichtig stuk is.

Het valt buiten mijn kunnen een algehele beoordeling van de encycliek te geven vanuit economische en sociale gezichtspunten. Daarvoor is een theoloog te weinig in deze dingen thuis. Op een enkel punt wil ik echter wijzen.

In de eerste plaats is het van belang na te gaan, welke plaats deze encycliek inneemt in het geheel van de rooms-katholieke sociale leer. We wezen er in het begin reeds op, dat deze encycliek een zekere afsluiting betekent van wat de roomse kerk de laatste eeuw op dit gebied heeft gepresteerd. R.N. was het begin. Daarin formuleerde de roomse kerk voor het eerst haar inzichten op dit gebied aan het einde van een eeuw, waarvan de tweede helft vol was van spanning op sociaal gebied. In 1848 publiceerde Marx zijn communistische manifest en het marxisme was voor de arbeidersmassa's in die eeuw de heilsleer, die hen zou verlossen van de ellende, waarin het ka-

pitalistisch systeem hen in de vlucht van de moderne industrie gestort had. Tegenover dit marxisme ontstond nu in de tweede helft van de vorige eeuw ook een christelijk-sociale stroming, zowel op protestants als op katholiek gebied. De gedachten, die door roomse sociologen gevormd waren, kregen in R.N. gestalte en officieel kerkelijk gezag. „In R.N. leeft de spanning van een ganse eeuw”, zegt Van Gestel, een roomse socioloog⁸⁾. Volgens hem was R.N. vooral belangrijk op drie punten: 1. Voor het eerst deed de kerk uitspraken over het sociale leven met zijn problemen. 2. Het oude liberalisme kreeg hier de genadeslag. 3. Aan de arbeider werd krachtens het natuurrecht het recht op vereniging toegekend. Hij werd daardoor verlost uit zijn eenzaamheid en weerloosheid.

Q.A. ging boven R.N. uit. Paus Pius XI publiceerde deze encycliek in 1931. Het was de tijd, dat de corporatieve gedachte opgeld deed in Europa. In het fascistisch Italië, in Portugal en Oostenrijk, alom werd in de dertiger jaren in katholieke landen met het corporatisme geëxperimenteerd. De oude middel-eeuwse standenstaat herleefde in deze corporatieve idee. Men trachtte haar in een modern gewaad weer in het leven te roepen. Dit alles weerspiegelde zich in Q.A. De ondertitel van deze encycliek was: over het herstel der sociale orde en hare volmaking volgens de wetten van het Evangelie. De paus voerde in deze encycliek het pleidooi voor het instellen van een bedrijfsorganisatie. De standen van patrons en arbeiders moesten een nieuwe sociale orde instellen, doordat zij autonome lichamen binnen de staat gingen vormen, door de staat erkend en met gezag bekleed. Daarin

moesten gemeenschappelijke belangen van werkgevers en werknemers worden besproken en rechtsgeldige verordeningen met het oog op de bedrijven worden vastgesteld. Dat was een nieuwe fase in de christelijk-sociale beweging van katholieke signatuur: de z.g. bedrijfsorganisatie.

Ons interesseert nu, welke richting Mater et Magistra op dit punt inslaat. Trekt de paus de lijn van Q.A. door of is er een nieuwe ontwikkeling? Inderdaad vinden we in deze encycliek de gedachte van Q.A. terug. In ons overzicht wezen we er reeds op: in par. 37 spreekt de paus van het oprichten van „kleinere economische en professionele lichamen, die niet opgelegd worden door de staat, maar die autonoom zijn”, waardoor een „nieuwe ordening van de menselijke samenleving” wordt tot stand gebracht. En toch heeft prof. Steenkamp gelijk, als hij in een artikel over deze nieuwe encycliek betoogt, dat er in M.e.M. een andere „teneur” is dan in Q.A. Deze auteur attendeert er op, dat, terwijl in Q.A. de bedrijfstaksgewijze organisatie van de arbeid en het economische leven het volle accent ontving, in M.e.M. de onderneming het volle accent krijgt. „De gehele teneur van M.e.M. over de medezeggenschap is veel strakker en direkter dan de woorden, die daaraan in Q.A. gewijd waren⁹⁾”. Daarin is ook o.i. deze encycliek reëler en minder doctrinair dan de vorige. Immers: de onderneming is de meest concrete organisatorische eenheid in het economisch-sociale leven. Het oude ambacht, dat door één persoon werd uitgeoefend in zijn smidse of in zijn werkplaats, hoogstens met een enkele knecht, verdwijnt steeds meer. In plaats daarvan bracht de moderne industrie de middelgrote en de grote ondernemingen. Daar concentreert zich het arbeidsleven. En het is door de paus scherp gezien, dat dáár de hervorming van het sociale leven — indien nodig — dient in te zetten. Het is daarom ook van belang na te gaan, welke hervormingen de encycliek hier bepleit. Het is duidelijk, dat de paus een hervorming van de onderneming voorstaat in de richting van meerdere deelneming van de arbeider aan de onderneming en van meerdere verantwoordelijkheid voor haar wel en wee. We zagen het in het overzicht: de encycliek streeft er naar, dat de arbeiders door bezitspreiding aandelen in de onderneming verkrijgen. Ook de medezeggenschap wordt bepleit, hoewel het niet duidelijk is hoever de paus deze zich wil zien uitstrekken: hij maakt n.l. geen duidelijk onderscheid tussen de sociale en economische medezeggenschap. De terminologie is hier opzettelijk algemeen gehouden. Blijkbaar laat de paus hier een bepaalde speelruimte voor discussies tussen de roomse theoretici en voor nader overleg binnen de sociale beweging.

Het is opvallend, hoe van verschillende zijde op deze tendens van de encycliek wordt gewezen, en waarlijk niet alleen van roomse kant. Ook de bekende econoom Röpke, die in „Burgerrecht” de encycliek besprak en die een voorstander is van de meer vrijere economie, zoals deze ten onzent door de V.V.D. wordt voorgestaan, wees hierop in zijn beschouwingen. Hij gaat echter m.i. iets te ver, als hij zegt, dat de antwoorden van M.e.M. en die van het neo-liberalisme op de grote sociaal-economische problemen van deze tijd nauwelijks uit elkaar lopen. Terecht zegt hij, dat de dwangconomie van het socialisme door de encycliek wordt afgewezen. Maar het lijkt er enigszins op, dat hij de paus voor zijn eigen wagen spant als hij zijn oordeel uitsprekt, dat de encycliek een open blik heeft „op de beginpunten van een nieuwe gestalte der markteconomie¹⁰⁾”.

Terecht merkt ook Röpke op, dat b.v. de encycliek zich niet uitlaat over de monopolistische positie van de moderne vakbonden. Integendeel. De paus neemt het voor het organisatierecht der arbeiders krachtig op. En de maatschappij, welke de encycliek voorstaat is toch nog te rooms-theoretisch om zomaar de encycliek te annexeren voor de veel opener maatschappij van de markteconomie.

In ieder geval: we kunnen concluderen, dat er in M.e.M. een tendens is om niet verder door te gaan in de richting van een strak doorgevoerde bedrijfsorganisatie, maar het accent meer te laten vallen op de onderneming. Ze beoogt deze om te vormen in een gemeenschap, waarin kapitaal en arbeid samenwerken, zonder reeds van te voren nadrukkelijk te bepalen, hoe dit moet geschie-

den. Wanneer men, zoals ondergetekende, in staat is het leven van de mens in deze moderne grootondernemingen van nabij gade te slaan, lijkt deze ontwikkeling meer reëel dan de ook in ons land doorgevoerde bedrijfsorganisatie met zijn bedrijfs- en produktschappen, die veel meer op een theoretische basis berusten en de arbeiders zelf nauwelijks aanspreken. Er is ook in onze reformatorische kringen wel kritiek op pogingen de onderneming te hervormen. Maar die kritiek wordt m.i. teveel beïnvloed door overwegingen vanuit de oude ambachtelijke bedrijfsvorm. De moderne onderneming kan men niet meer benaderen met categorieën uit het oude bedrijfsleven. En het is een boeiende taak voor onze mensen, die zich met deze vraagstukken bezighouden, om de moderne onderneming vanuit de eisen van het Evangelie kritisch te beoordelen en wegen te zoeken, waarlangs hier hervormingen kunnen tot stand gebracht worden. Het gaat erom de mens in de onderneming in staat te stellen zijn volle aandeel in de verantwoordelijkheid voor de economische eenheid, waarin hij werkt, te doen dragen. Hier kunnen we m.i. ook van de roomse theoretici leren.

In de tweede plaats wijzen we er op, dat deze encycliek een mondiaal karakter draagt. Dat wil zeggen: de encycliek ziet de huidige problematiek in het sociaal-economisch leven op wereldniveau. En men zal deze problemen ook niet anders kunnen zien. Dr Bruins Slot heeft in „Trouw” opgemerkt, dat deze encycliek te veel registreert en te weinig construeert¹¹⁾. We vragen ons af, of dit wel een zo groot nadeel voor een encycliek als deze is. Juist die theoretische constructies bleken in het sociaal-economische leven vaak gevaarlijk. Men denke slechts aan de boven besproken bedrijfsorganisatie. Het is o.i. een verdienste, dat de encycliek tracht een overzicht te geven van de grote problemen, die de wereld beroeren en daarin voor de christenen van deze tijd een weg te wijzen. En dan is het vast en zeker zo, dat de grote moeiten van de wereld mede bepaald worden door de grote discrepanties tussen de ontwikkelde en de onderontwikkelde landen. Het is vooral het communisme, dat daarvan in de jaren na de tweede wereldoorlog heeft geprofiteerd. En het zal voor het westen bijzonder moeilijk zijn om de volkeren, die de laatste decennia gedekoloniseerd zijn, duidelijk te maken, dat het westen geen egoïstische bedoelingen heeft als het zich thans mede opmaakt de onderontwikkelde volkeren te hulp te komen. Het is in de internationale politiek wel gebleken, hoe gevoelig de volkeren op dit punt zijn. En het is een grote verdienste van de encycliek, dat zij op dit punt een evangelisch geluid laat horen en er op wijst, dat het gebod der naastenliefde niet alleen van kracht is voor de intermenselijke verhoudingen, maar ook voor die van de volkeren onderling.

In de derde plaats: een belangrijk onderdeel van de uiteenzettingen van de paus op dit punt vormt hetgeen hij te berde brengt over het z.g. bevolkingsvraagstuk. Vooral voor de onderontwikkelde volkeren is dit een benauwende zaak. Dr R. Schippers gaf in een bespreking van de encycliek in „Trouw” op dit onderdeel enkele cijfers. Europa, Noord-Amerika en Azië (in zijn ontwikkelde deel) tellen samen 900 miljoen inwoners, die een goed leven leiden. Het onderontwikkelde deel van Azië, Afrika en Zuid-Amerika telt 1800 miljoen inwoners. Maar de 900 miljoen van de eerste groep ontvangen 80% van het wereldinkomen. In het westen is vandaag het gemiddeld inkomen f 4000.—. In de onderontwikkelde gebieden wordt ongeveer 1/10 van dit bedrag verdiend. In 1960 groeide de wereldbevolking met 48 miljoen mensen. Over 40 jaar zal de aarde bevolkt zijn met 6 miljard mensen. Iedere seconde, elke dag en nacht, wordt er ter wereld een kind geboren. We zijn getuigen van een nimmer gekende bevolkingsexplosie. En juist in die gebieden, waar het inkomen het meest schaars is en de economie het zwakst, neemt de bevolking in een huiveringwekkend tempo toe. Hier liggen vraagstukken, die alleen op mondiaal niveau zijn te benaderen.

Het zou veel te ver voeren dit vraagstuk hier in zijn volle omvang te bespreken. Maar het mag bekend geacht worden, dat ook in protestants-christelijke kring serieus wordt overwogen of geboortecontrolle bij volkeren, waar de bevolkingstoename zonder verantwoordelijke gezinsvorming geschiedt, niet een

MEDEDELING VAN HET BESTUUR VAN DE GEREFORMEERDE PERSVERENIGING OPBOUW

Op de ledenvergadering, te houden **zaterdag 14 april a.s., aanvang 2.15 uur**, in een zaaltje van de Jaarbeurs, Utrecht, hoopt Dr J. Bosch van Kampen een causerie te houden over het onderwerp: „BLAD EN JEUGD”.

Reserveert U deze datum?

middel kan zijn om catastrophes op dit punt te voorkomen. We staan hier voor vraagstukken, waarbij het niet eenvoudig is zonder meer een verantwoord ethisch oordeel te vellen. Het komt ons in ieder geval met Schippers voor, dat de encycliek zich van dit vraagstuk wat al te gemakkelijk afmaakt, door te stellen, dat de vooruitgang van wetenschap en techniek hier mogelijkheden schept om dit vraagstuk op te lossen. Aan de andere kant moet gezegd worden, dat het weldadig aan doet, dat hier in deze moderne wereld een pleidooi voor de waarde van het gezin en van het ouderschap wordt gevoerd.

In de vierde plaats: we achten het van groot sociaal belang, dat de paus in deze ontstende wereld krachtig voor de zondagsrust opkomt. Het is duidelijk, dat hierop zeker ook in eigen roomse kring gewezen moest worden. Men kan van mening verschillen of de sabbath door God bij de schepping is ingesteld of een ceremoniële gebod voor Israël was¹²⁾. Maar in ieder geval: wat de Heidelberger Catechismus hierover zegt in zondag 38 blijft ook voor het moderne leven van grote betekenis. De zondagsrust stempelt het openbare leven van een volk. Het is één van de diepste voren, die het christendom in het gelaat van een volk ingriift. En het handhaven daarvan is een onschatbaar groot goed ook voor de moderne wereld. En het verblijdt ons, dat de paus hiervoor zijn gezag heeft ingezet.

In de vijfde plaats: er blijft tussen Rome en ons een diep principiële verschil in de visie op de mens en zijn positie in de totaliteit van de schepping. Het is niet de bedoeling van deze lezing daar thans breed op in te gaan. Het is de vooronderstelling van onze benadering en taxering van deze encycliek. Het grondmotief van het roomse denken wordt beheerst door de tegenstelling tussen natuur en genade. Het komt aan het slot van de encycliek heel duidelijk uit. Daar stelt de paus immers, dat de mens een sociaal wezen is „verheven tot de bovennatuurlijke orde”. Heel de encycliek is doortrokken — u hebt het bij het overzicht kunnen merken — van de tegenstelling tussen het aardse natuurlijke leven van de mens en zijn bovennatuurlijke doel. Om het laatste te bereiken ontvangt hij door de kerk deel aan de mysteriën des heils. Het aardse leven wordt als een onderbouw van dat bovennatuurlijke leven gezien. Daarom doet de kerk hier ook zulke brede uitspraken over het aardse leven. Zij benadert dat vanuit haar bovennatuurlijke positie.

Evenwel: al verwerpen wij heel deze principiële positiebepaling van de mens in de sociale orde door de thomistische wijsbegeerte, waaruit deze positiebepaling opkomt, en die ook in deze encycliek het verborgen grondmotief is, dat neemt niet weg, dat wij waardering hebben voor veel wat in deze encycliek staat. In de thomistische benadering van de orde der natuur is veel gezonde „natuurlijke” wijsheid opgenomen. Ik denk hier b.v. aan het opkomen voor het goed recht van de privaateigendom, ook van de productiemiddelen. Wij funderen de eigendom in het gebod Gods. Rome ziet deze verankerd in de natuur van de mens. Maar in een tijd, waarin het communisme en het socialisme de mens tot een schakel in de machinerie van de moderne industriële staat maken, is het opkomen voor de eigendom, ook van de productiemiddelen, een krachtig verweer tegen deze de mens tot slavernij voerende stelsels.

Het viel ons bij het bestuderen van deze encycliek ook op, hoe vaak de paus woorden uit het Evangelie expliciet ter sprake bracht. Het zijn meest waarschuwingen van de Heere Christus het hart niet te hechten aan het aardse goed, maar allereerst het koninkrijk der hemelen te zoeken. Nu doet het Woord

Gods altijd zijn werking. En het is verblijdend, dat hier op wereldniveau het Evangelie klinkt met zijn grote eisen om eerst het koninkrijk Gods te zoeken en zijn gerechtigheid, en dat het hoofd van de roomse kerk dit doet, moge ons als belijdende reformatische christenen aansporen te meer ernst te maken met het uitdragen van de eisen van het Evangelie in deze moderne wereld. Er is onoverkomelijk veel, dat ons van Rome scheidt. Desondanks is er veel in deze encycliciek, dat ons als christenen aanspreekt. Ze is een bewijs, dat ondanks hiërarchie en afgoderij met de sacramenten — de wortelzonden van Rome — onze roomse broeders zich voor de stem van het Evangelie nog niet geheel hebben toegesloten, zeker niet op sociaal gebied.

N a s c h r i f t.

Nadat ik deze lezing opgesteld had, las ik nog een uitvoerige en belangwekkende commentaar op de encycliciek door prof. Romme in „De Volkskrant” van 23 en 30 december 1961. Het is wel de moeite waard hier nog iets van door te geven, ditmaal bij wijze van „Naschrift”.

Romme wijst allereerst op het belang van dit document. „Rerum Novarum” en „Quadragesimo Anno” hebben er een waardig vervolg door ontvangen. Een vierde deel zal hij zelf wel niet meer beleven! „De mensheid heeft aan deze trilogie voorlopig haar handen vol”. De schrijver in „De Volkskrant” zegt dan verder, dat zowel het socialisme als het neo-liberalisme getracht hebben beslag te leggen op deze encycliciek, maar ten onrechte. Wat de betekenis van de encycliciek betreft: Romme typeert deze als aansluitend, eigentijds en evenwaardig. Aansluitend, in zover ze zich aansluit bij de beide voorgangers, eigentijds in zover ze de oude vraagstukken plaatst in het licht van de nieuwere kwesties, en ze met name herhaalt met het oog op de voortgeschreden maatschappelijke ontwikkeling. Evenwaardig aan de beide vorige pauselijke zendbrieven is „Mater et Magistra”, omdat hierin de sociale leer „nauwkeuriger” en „duidelijk” wordt vastgesteld. Romme wijst op het belang van de latijnse termen, die hier gebruikt worden: subtilius en distincte. We kunnen met voldoening vaststellen, dat wij in het eerste punt van onze beoordeling van de encycliciek ook volgens deze gezaghebbende roomse kommentator de plank niet ver mis hebben geslagen!

Wat betreft de verschillende manier van benadering van de sociale problemen in „Quadragesimo Anno” en „Mater et Magistra” wijst Romme er op, dat de eerste encycliciek vooral voorop stelde, wat de staat niet moet doen, de tweede echter wat ze wel moet doen. Toch handhaven beide encyclicieken het z.g. subsidiariteitsbeginsel. Alleen: in „Quadragesimo Anno” kon nog geen rekening worden gehouden met de snelle ontwikkeling van de economische wetenschap, waardoor de staat thans meer dan vroeger in staat is het economische en sociale leven te reguleren. „Mater et Magistra” wijst dan de weg, waarop met deze nieuwe mogelijkheid rekening moet worden gehouden.

Het meest interessant in de bespreking van Romme is de aandacht, die hij besteedt aan wat deze encycliciek zegt over het loonprobleem. We hebben daar in onze bespreking niet uitvoerig bij stil gestaan, hoewel we Romme toestemmen, dat dit in het sociale leven een uitermate belangwekkend vraagstuk is. Reeds eerder schreef Romme in „De Volkskrant” uitvoerig over de ethische kwesties, die aan het vaststellen van het verantwoord loon zijn verbonden. Hij zegt, dat ons in deze encycliciek „een schaalje met noten wordt voorgedragen waartegen niet ieders gebit, al dan niet van de beminde gelovigen, direct volledig bestand zal zijn!” Immers, de paus noemt drie elementen, waaruit het loon dient te worden opgebouwd: a. de behoefte; b. de prestatie en c. de economische situatie van de onderneming. Me dunkt: ook voor ons reformatische christenen is er alle reden ons te bezinnen op het christelijk verantwoord loon en de bepaling daarvan.

Ook Romme stemt tenslotte toe, dat het sterkste accent in de encycliciek valt op het vraagstuk van de structuur der onderneming. Hij wijst erop, dat de paus hier verdere ontwikkeling niet dwingend voorschrijft, maar die wel stimuleert door de vage omschrijving, dat aan de arbeiders een „werkzaam

aandeel moet worden toegekend in de gang van zaken in de bedrijven” (in negotiis societatis). Hier is ongetwijfeld — we wezen er boven reeds op — voor christenen veel te doen, hoewel aanstonds toegestemd moet worden, dat de problemen hier uitermate moeilijk zijn. Maar met een beoordeling van de middelgrote en grote ondernemingen vanuit de oude ambachtelijke bedrijfsvoering (waarop tussen twee haakjes ook de Catechismus in Zd. 42 — achtste gebod — nog gebouwd is) komen we er niet.

Tenslotte wijst Romme met nadruk op de door de paus geaccentueerde sociale functie van het eigendomsrecht. Iedere eigenaar is verplicht zijn recht sociaal te hanteren.

Enschede.

R. H. Bremmer.

⁶⁾ In een bespreking in *Burgerrecht*, 2 september 1961.

⁷⁾ In *St. Adelbert* (een katholiek informatie-organ), oktober 1961.

⁸⁾ C. van Gestel O.P., *Kerk en sociale orde*, Leuven/Bilthoven, 1956, blz. 56.

⁹⁾ Bespreking van M.e.M. door prof. dr P. J. M. Steenkamp in *Sociaal Maandblad Arbeid*, 25 augustus 1961.

¹⁰⁾ W. Röpke, a.a.

¹¹⁾ In *Trouw* van 29 juli 1961.

¹²⁾ Zie de interessante artikelen van ds H. Venema onlangs in dit blad.

BOEKBESPREKING

P. van Enk: *Vrede en vrijheid van onderwijs bedreigd*. Het weetsontwerp tot regeling van het voortgezet onderwijs getoetst. (Assen, 1962).

Deze brochure uit eigen kring, keurig uitgegeven, en in XI hoofdstukjes verdeeld, elk met een korte samenvatting, is nog net op tijd verschenen (het woord ter inleiding is gedateerd 10 maart 1962). Wij bevelen dit geschrift hartelijk aan en betuigen gaarne de gevraagde adhaesie met de hoofdzaken die hier aan de orde gesteld worden. Nog veel te weinig wordt ook in onderwijskringen besefte welke grote gevaren de voorgestelde en thans in openbare behandeling zijnde „Mammoetwet” voor ons vrije onderwijs in zich bergt. In de kringen van het middelbaar onderwijs komt aan Dr A. la Fleur de eer toe, veler ogen daarvoor te hebben geopend, met name door zijn artikelen in het orgaan van de vereniging van leraren bij het christelijk gymnasium en middelbaar onderwijs, en laatstelijk door zijn artikelen in het dagblad *Trouw*. Deze brochure ligt in precies dezelfde lijn. De Mammoetwet geeft wel vrijheid van richting, maar niet van inrichting van het onderwijs, en is een typisch staal van roomse politieke visie. Men leze daarover ook het aardige onlangs verschenen pocketboek van H. G. Leih: *Kaart van Politiek Nederland* (Boeketreeks, Kok), het hoofdstuk over de K.V.P.: een zeer goed kritisch geluid uit anti-revolutionaire hoek. — De brochure van Van Enk is overzichtelijk en instructief. Ze telt 48 bladzijden, en is te verkrijgen: Torenlaan 6a, Assen.

J. Bosch.

PERSSCHOUW

In „*Trouw*” publiceerde Dr A. la Fleur een artikelenreeks over de gevaren die ons onderwijs bedreigen door de voorgestelde z.g. Mammoetwet van minister Cals. Hier volgt het derde artikel, van 14 maart l.l.

De grondfout van minister Cals

Minister Cals staat dus op het standpunt, dat het tot de taak van de Overheid behoort met het oog op het algemeen welzijn een schema van onderwijsvoorzieningen te ontwerpen om daarmee aan te geven langs welke lijnen het onderwijs zich in de toekomst zal dienen te ontwikkelen. Vervolgens kunnen de Overheid, de ouders en maatschappelijke organisaties zich beijveren om binnen dit schema de aangeboden mogelijkheden te verwezenlijken. De wijze waarop dit moet geschieden maakt dat bovendien het onderwijs, ook het bijzonder onderwijs, voorwerp wordt van regeling bij de wet.

De Mammoetwet en het bijzonder onderwijs

De in 's ministers gedachtengang gemaakte grondfout bestaat hierin, dat geen rekening ge-

houden wordt met de in Nederland bestaande concrete werkelijkheid. Wij kennen niet eerst en voor alles onderwijs in algemene zin, gerealiseerd in de vorm van een overheidschema voor het onderwijs, dat vervolgens wordt gedifferentieerd naar een aantal richtingen. Neen, er zijn in Nederland reeds sedert meer dan een eeuw twee vormen van onderwijs, openbaar en bijzonder.

Artikel 208 van de Grondwet is daarvan het levende getuigenis. Dat onderscheid tussen openbaar en bijzonder onderwijs is er een van fundamentele aard. Niet in die zin dat er aan beide categorieën zulk uiteenlopend onderwijs wordt gegeven, maar wel gezien het feit dat de relatie tot de Overheid voor beide onderwijsvormen geheel verschillend is.

Het openbaar onderwijs immers is het onderwijs dat van de Overheid uitgaat, die er derhalve ten volle verantwoordelijk voor is. Daarom bepaalt de Grondwet, dat het bij de wet moet worden geregeld. Daarin bestaat, om het zo eens uit te drukken, de vrijheid van het openbaar onderwijs. Het wordt door de wet beschermd tegen eventuele willekeur van toevallig optredende overheidslichamen.

Zo gezien is het openbaar onderwijs het onderwijs van ons allen, het is niet het onderwijs van de voorstanders ervan. Wij hebben er ook allen belang bij, dat de Overheid in haar eigen scholen goed op peil staand onderwijs laat geven. Dat is een volksbelang.

Vrij

Hiertegenover, of beter hiernaast, staat het bijzonder onderwijs, dat naar zijn aard en wezen vrij is. De Overheid draagt er geen verantwoordelijkheid voor al zal zij, aangezien het onderwijs een voorwerp is van de aanhoudende zorg van de Regering, de ontwikkeling van dit onderwijs uiteraard met belangstelling volgen.

Om de onderwijsvrijheid te effectueren kent de Overheid desgevraagd aan het bijzonder onderwijs subsidie toe. Aan die toekenning worden vanzelfsprekend voorwaarden verbonden. Want de Overheid heeft het algemeen belang in het oog te houden en zij heeft ook te waken voor een juiste besteding van ter beschikking gestelde gemeenschapsgelden. Daarom heeft het bijzonder onderwijs, zodra het subsidie van de Overheid aanvaardt, te voldoen aan zekere eisen van deugdelijkheid.

De omvang van die eisen moet echter beperkt blijven. Het bijzonder onderwijs moet namelijk vrij blijven en het mag niet door een teveel aan subsidievoorwaarden zijn door de Grondwet gewaarborgde karakter van vrij onderwijs verliezen. Door een maximum aan subsidievoorwaarden zou het immers tegen de bedoeling van de Grondwet in voorwerp kunnen worden van regeling bij de wet en door deze weg in te slaan zou de Overheid duidelijk haar boekje te buiten gaan.

Eisen

Naar onze mening gebeurt dit niettemin in het mammoetontwerp. Want de systematiek van dit wetsvoorstel gaat niet uit van het onderscheid tussen openbaar en bijzonder onderwijs, maar van het onderscheid tussen het uit de openbare kas bekostigd en niet bekostigd onderwijs.

Het gevolg is, dat wij er een hoofdstuk van 31 artikelen in tegenkomen onder het opschrift: „Eisen van deugdelijkheid, gemeenschappelijk aan het openbaar en het uit de openbare kas bekostigd bijzonder schoolonderwijs”. Dan volgt er een hoofdstuk van vier artikelen: „Overige regelen voor het openbaar schoolonderwijs”, er nog een hoofdstuk van zes artikelen: „Overige voorwaarden voor bekostiging uit de openbare kas van het bijzonder schoolonderwijs”.

Het zonderlinge feit doet zich dus voor, dat het wetsvoorstel nog minder artikelen bevat om het openbaar onderwijs te regelen dan er nodig zijn om de subsidievoorwaarden voor het bijzonder onderwijs vast te leggen. Bovendien wordt de typische figuur geschapen, dat een groot aantal artikelen een dubbele betekenis krijgt. Erger is de consequentie. Door een zo groot aantal bepalingen die het openbaar onderwijs — terecht — regelen tegelijk te laten fungeren als de eisen van deugdelijkheid aan welke door het bijzonder onderwijs moet worden voldaan om voor subsidie in aanmerking te komen, wordt laatstgenoemde onderwijsvorm voorwerp van regeling bij de wet.

Verdere bindingen

Bij dit alles moet nog worden gevoegd, dat de bedoelde 31 artikelen nog voorzien in een groot aantal algemene maatregelen van bestuur, waarvan de inhoud nog allerm minst vaststaat en die ook zullen gelden voor het onderwijs. Aan welke verdere bindingen zal derhalve het vrije onderwijs nog worden onderworpen?

In de memorie van antwoord wordt even een tip van de sluier die hierover hangt, opgelicht. Wat toen aan het licht kwam bijv. over de toekomst van het u.l.o. in het m.a.v.o. was al van dien aard, dat men zelfs in roomse kringen hevige schrok. Maar wat wil men als artikel 19 van het wetsvoorstel bepaalt, dat bij algemene maatregel

van bestuur voor de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en voor algemeen voortgezet onderwijs voorschriften worden vastgesteld omtrent de inrichting van het onderwijs en hier op geen enkele wijze onderscheid wordt gemaakt tussen de scholen van openbaar en bijzonder onderwijs? Waarom aanvaardt men dan de concepties van de minister? Het valt immers van tevoren te voorspellen dat dit tot onaangename gevolgen leiden kan!

R.K.-bijval

Desondanks echter schijnt men in r.k. kringen de minister met overtuiging bij te vallen. Dat blijkt wel heel duidelijk uit een rede van mr. Schelfhout, de nieuwe directeur van het R.K. Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding.

Deze betoogt dat zich in het bijzonder onderwijs in onze tijd een sterke verpubliekrechtelijke voorgrond doet, „die het thans als het ware weerloos het karakter van een overheidsdienst opdringt”. Men zou nu verwachten dat zulk een gang van zaken de heer Schelfhout weinig aantrekkelijk zou voorkomen. Het tegendeel is echter het geval: de spreker was van gedachte dat een sterke greep van de Overheid op het bijzonder onderwijs wel moet voortvloeiën uit een grotere verantwoordelijkheid welke zij heden ten dage ten opzichte van het onderwijs draagt.

De school heeft immers een grote betekenis gekregen in onze moderne maatschappij. Men kan spreken van de sleutelmacht van de school. „Welvaart, welzijn en geluk van land en volk worden geconditioneerd door de deugdelijkheid van het onderwijs en door de mogelijkheid om het te ontvangen”. En er wordt thans per jaar ruim twee en een half miljard gulden uit overheidskassen aan het onderwijs ten koste gelegd.

Wij kunnen bepaald niet onder de indruk komen van deze motivering van een bepleite grotere bemoeienis van de Overheid ten aanzien van het bijzonder onderwijs. Beslissend is voor ons dat zij in kwalitatieve zin geen enkel nieuw gezichtspunt behelst.

Centraliserend

Dat er meer behoefte is aan „voortgezet onderwijs” dan vroeger, dat er dus meer scholen moeten zijn om de stroom der leerlingen op te vangen, en dat mitsdien het onderwijs meer gaat kosten, verandert principieel niets aan de verhouding openbaar-bijzonder onderwijs. Ook de sleutelmacht van de school heeft in kwalitatieve zin geen enkele wijziging ondergaan. Natuurlijk moet de Overheid op de dubbeltjes letten. Maar het is niet aan te tonen dat dit haar gemakkelijker zal vallen bij een onderwijsorganisatie met sterk centraliserende tendenzen met alle nadelige gevolgen daaraan verbonden voor het bijzonder onderwijs dan bij het thans bestaande stelsel.

Hier werd door mr. Schelfhout het wezen van de zaak niet aangeroerd. Dat moet men zoeken in de wijze van interpretatie van artikel 208 van de Grondwet. Zowel de heer Schelfhout als de minister zijn tevreden als de vrijheid van richting van het bijzonder onderwijs maar gewaarborgd is. Zij zijn ook van mening dat aan de bedoeling van genoemd grondwetsstelsel is voldaan als zij die vrijheid van richting hebben veiliggesteld. In een volgend artikel zal worden nagegaan waarom hun opvatting in werkelijkheid een misvatting is.

Een herinnering aan Prof. Schilder

In het frisse maandblaadje van de Zwolse gereformeerde jeugd „De Lantaarn” las ik een warm gestelde herinnering aan Prof. Schilder. Ze is van de hand van Chris Lindeboom, de bekende Zwolse organist, die een vriend was van Prof. Schilder, een man van wie Prof. Schilder zeer veel hield. Lindeboom zette boven zijn artikel: „een persoonlijk in memoriam”.

Nooit vergeet ik die zondagmorgen (24 maart 1952) in de Plantagekerk, toen één van mijn kinderen bij mij op het orgel kwam om te zeggen, dat mijn zwager uit Kampen had opgebeld, dat Prof. Schilder was overleden.

Ik kon het niet geloven, die sterke man... Dat kon toch niet... We hadden net de collectiezang gehad en ik ging de kerk uit en heb bij br. v. d. Berg in de Kerkstraat naar Kampen gebeld. Ik hoorde toen, dat het „waar” was, dat God onze grote vriend Klaas Schilder tot Zich had genomen.

Op het orgel schreef ik een briefje voor Ds Vreugdenhil, die in deze dienst voorging en deelde hem het droeve nieuws mee en vroeg hem of hij het goed vond tot slotzang te nemen Psalm 103 vers 8 en 9. Ik zag ds V. wit wegtrekken toen hij het briefje las en aan het slot van zijn preek maakte hij de droeve mare aan de gemeente bekend en... we zongen psalm 103.

Dit is nu tien jaar geleden en nu heeft de redactie van De Lantaarn mij gevraagd enige herinneringen te willen schrijven over Prof. Schilder. Ik wil dit graag doen, hoewel niemand van mij verwachten moet dat ik iets zal schrijven over de betekenis van deze „grote” onder ons als theoloog. Daar zijn anderen, meer bevoegden genoeg die dat beter kunnen.

Welnu, het gebeurde vaak, dat Prof. Schilder vanaf de Diezerstraat de Broerenstraat insloeg en verder via de „Kromme Elleboogsteeg” in onze bakkerij belandde. Met zijn vriendelijkheid en bescheidenheid vroeg hij een ogenblik tijd. En zo druk kon het niet wezen of we hadden wel tijd voor hem. In de kamer achter de winkel hebben we heel wat afgepraat over het wel en wee van de kerk en wereld. En het viel ons altijd op dat hij bij ons, gewone mensen, kon luisteren naar onze bezorgdheid over de kerk, vooral in de Zwolse periode, toen er zoveel strijd was over bepaalde vraagstukken, de vijf of zes ouderlingen, en men elkaar met uitdrukkingen als „je bent niet goed vrijgemaakt” om de oren sloeg. Weet U wat Prof. Schilder van die uitdrukking zei: al ben je alleen maar vrijgemaakt om de schorsing van Prof. Greijdanus, dan ben je goed vrijgemaakt.

Wel had hij veel verdriet om dat geharrewar en vaak vroeg hij als hij hier was: toch geen nieuwe narigheid in Zwolle? En wat was hij blij als het goed was. Veel hebben we gepraat over het orgel en ook over Jan Zwart, die hij zeer waardeerde.

Voor de microfoon van de N.C.R.V. heeft hij een herdenkingstoespraak gehouden op 14 juli 1947, toen Jan Zwart 10 jaar te voren was overleden, waarin hij o.a. zei:

„Hoe branden”, dank zij Gods genade over „hem, ook in Jan Zwart „de genegenheên” om „als zo'n liturg Gods (wijde) „voorhoven in te „treên” en wie het voorrecht had hem te horen „en vooral ook te zien spelen, die weet, dat ook „die andere psalmregel in deze mens Gods zijn „confessionele vorm aangenomen heeft: „mijn „ziel bezwijkt van sterk verlangen”.

Als Feike Asma in Kampen speelde op het orgel van de Bovenkerk, was Prof. Schilder meestal op het orgel en na afloop hadden we altijd, soms bij hem thuis, een gezonde „nabetrachting”. Wat was hij blij toen er een mogelijkheid was een orgel te kopen voor de aula van zijn school. Het was het twee-klavierig tienspels harmonium van wijlen Theo van Dijk, de bekende Kamper organist en beiaardier, en het is mij een vreugde dat ik elk jaar met de Schooldag met trompetgeschal van de Gebr. Brintjes en Jan v. d. Grijp, het orgel van Prof. Schilder mag bespelen.

Het gebeurde dat op de synode van Enschede de Kamper school het promotierecht kreeg. We brachten de Professor van Zwolle met de auto van Dr Idema naar Kampen. Het was nog niet zo lang na de oorlog en de Kamper brug was nog niet weer gemaakt. We gingen met de pont over en zagen onder zwak lantaarnlicht aan de overzijde van de IJssel een massa volk staan. Prof. Schilder zei: wat staat daar allemaal, 't lijkt wel een groep oude wijven —, maar dichterbij gekomen bleek, dat alle studenten daar stonden. Ze juichten hem toe. Ik heb toen gezien hoeveel ze van hem hielden en hoe hij het middelpunt was.

Wat heeft hij gesjouwd met boeken voor de bibliotheek. En met Ruben Veterman zijn we samen in de synagoge geweest om te zien of er bij de niet meer gebruikte boeken ook iets van zijn gading was. En hij kon heel wat gebruiken... Gebedenboeken, de Hebreeuwse pentateuch. Ruben Veterman (nu ook wijlen) beloofde hem: Professor, ik zal nog wel is veur oe zuuken en dan za'k 't wel an Lindeboom geven —. Goed Veterman, ik houd mij aanbevolen —. Dezelfde Veterman heeft nog lang onze kerk bezocht, maar hij kon toch nooit gereformeerd worden zei hij, want hij wilde naast zijn vrouw begraven worden en dan moest hij Jood blijven. Prof. Schilder adviseerde hem: je vrouw laten opgraven en ergens anders laten begraven. Er is niets van gekomen, hij bleef tenslotte Jood en is naast zijn vrouw begraven.

Ik herinner me nog, dat één der synodaal gereformeerde predikanten op de Grote Markt op een zaterdagavond sprak bij een straatprediking. Juist bracht ik de Prof. naar de trein en ik zag het en zei tegen Prof. Schilder: zullen we er maar omheen lopen, ook al omdat ik het zo pijnlijk vond en ik zelf zo vaak meegewerkt had met het daar zingende zangkoor „Sursum Corda”. Prof. Schilder vond, dat we maar eens luisteren moesten en ik schikte me in het onvermijdelijke. Ik zag de predikant kijken en een ogenblik haperen, maar toen ging hij door: toen Jezus in Palestina rondwandelde zei hij tegen de mensen: „wat zal Ik van u wezen, uw Redder of uw Rechter? Want als ik uw Rechter ben, dan kan ik uw Redder niet wezen en als ik uw Redder ben, kan ik uw Rechter niet zijn” —. Toen we verder liepen zij Schilder: ik weet wel dat je bij een straatprediking anders moet spreken dan op de preekstoel, maar toch, die twee zijn niet te scheiden, Redder of Rechter, nee, Jezus was Redder en Rechter tegelijk —.

De laatste keer dat hij met de middagdiensten in de Plantagekerk preekte, is hij tussen beide diensten in niet goed geworden. Hij heeft toen op de gaanderij languit op een bank gelegen. Ik vroeg hem: zal ik zeggen dat U niet preken kunt straks? — Nee hoor, haal maar wat water, dan gaat het wel weer. En het ging weer: laten we zingen Psalm 119 : 32: Ik ben een vriend, ik ben een metgezel van allen die Uw naam ootmoedig vrezten.

KRITISCHE KRABBEL

BEELDENSTORMER KARL BARTH

Uit: „Elseviers Weekblad” van 2 maart 1962 knipten wij:

Karl Barth en de Eredienst

Beeldenstormer Karl Barth, gevraagd door het weekblad „Werk”, hoe een tegenwoordig kerkgebouw ingericht en gemeubileerd moet worden, pleitte voor absolute soberheid, bijna kaalheid van de kerkgebouwen. Geen enkele versiering! Geen zinnebeelden! Liefst zelfs geen preekstoel. Enkel maar een tafel in het midden, die echter helemaal niet mag doen denken aan een altaar. De tafel zou voorzien moeten zijn van een beweegbare, verschuifbare lezenaar, die dienst doet als preekstoel. Hij zou tegelijk de functie van Avondmaals-tafel en Doopvont moeten vervullen. „Onder welke vorm het ook zij”, schrijft de hoogleraar, „de scheiding van preekstoel, Avondmaalstafel en Doopvont kan slechts de aandacht afleiden van het voornaamste: de verkondiging van het Woord van God en het gebed van de verzamelde gemeente”. Ook een koor en een orgel zijn, volgens hem, bijkomstig. Zij mogen niet in het gezichtsveld van de gemeente treden omdat ze afleiden van het primaire. Beelden en zinnebeelden zijn hoogste contrabande in protestantse kerken. Alleen de vormen, de afmetingen, de kleur van de deuren en de vensters, evenals van de stoelen en banken, kunnen en mogen bijdragen tot de concentratie van hen die samenkomen in de kerk.

Dit rigoureuze standpunt van Karl Barth wordt door velen niet gedeeld. Het ontmoet tegenspraak bij hen die menen dat gewijde kunst een plaats in de kerk mag innemen, en dat ook hier geldt „Optimum Optimo”, het beste voor het Beste.

Om verschillende redenen is deze Frater blij met deze inzichten van „de grootste theoloog van deze eeuw” en dat niet alleen omdat Barth hier Calvinist is dan ergens anders. In de dertiger jaren is er ook onder ons nogal gepleit voor een preekstoel die gelijkvloers zou zijn met de vergaderruimte, iets wat bij mijn weten alleen nog in gehuurde gymnastiekzaaltjes wordt aangetroffen. In nieuwe Kerkgebouwen worden weer braaf hoge kansels gebouwd; zo staat de herder en leraar van Delfshaven al weer in een lange houten broek.

Ik heb diep respect voor Barth's vondst preektafel, avondmaalstafel en doopvont in één meubelstuk onder te brengen.

Het is ook zéér goed gezien dat niet alleen beelden maar ook zinnebeelden in een reformatorisch kerkgebouw niet thuis horen. Want zinnebeelden zijn nooit onduidelijk. Water bijv. kan zowel leven als dood betekenen en het kruissymbool — dat ouder is dan de christenheid en waarvan de vorm allerm minst vaststaat — is door velerlei oosters en westers heidendom misbruikt en misduid.

Ik vrees dat veel nederlandse Barthianen niets van deze Barth moeten hebben; zij doen immers in groten getale mee aan de liturgische bewegingen. Zij hebben trouwens meer inconsequenties: hoogkerkelijk als zij zijn vergeten zij liever dat de door hen bewonderde Kierkegaard laagkerkelijk dacht.

Zij moeten maar eens met de gepensioneerde Barth — die nederlands leest en verstaat — een van onze kerkzaaltjes komen bezoeken. Niet om er uitgedoken te worden door een van onze kanseldwingers maar om het door Barth centraal gesteld Woord ondubbelzinnig te horen. En laten onze kerk-inrichters nog maar iets van deze beeldenstormende Karl Barth leren.

Frater.

— „Dit was een man Gods”. —

En nu te denken dat de laatste synode van Apeldoorn met geen woord wil terugkomen op de schorsingen. Toen Prof. Schilder geschorst werd, was hij ondergedoken bij dokter Jasperse in Leiden. Op een achtermiddag, enige weken na zijn schorsing, kwam dokter Jasperse de huiskamer binnen. Schilder bemerkte het niet. Hij zat aan het harmonium en zong uit psalm 25:

„Zie op mij in gunst van boven,
Wees mij toch genadig Heer;
Eenzaam ben ik en verschoven,
Ja, d'ellende drukt mij neer...”

Jasperse schrijft: „Het was aandoenlijk. De

„grote K.S.” zijn verdriet uitzingend over zijn God, zijn leed klagend als een kind”.

We hebben hem gekend en liefgehad. Vriend van Prof. Schilder te zijn was iets onnoemlijks rijks. We kenden hem als een man van de grootste eenvoud, de diepste godsvrucht, een trouw belijder van de Gereformeerde confessie, een biechtvader —

Nooit vergeet ik die zaterdagsmorgen, toen Ds Vreugdenhil en ik bij hem waren toen er 300 heengingen van de Zwolse kerk, jullie weten dat wel, waaronder ook ik, omdat ik het zo moeilijk had, omdat alles me zo bekleemde.

Hoe hij, K.S., zo ernstig met ons sprak en ik hem onder tranen beloofde mijn handtekening terug te zullen nemen. Ik, die reeds het orgelbriefje van de zgn. herenigingsdienst in mijn zak had! Er stond op o.a. psalm 126: Breng Heer al uw gevangenen weder! Dat kon ik „daar” niet spelen. Jongen, zei Prof. Schilder, morgen naar de Plantagekerk hoor en... Jubelen!

Ik dank de Here voor de vriendschap van deze man Gods.

Zo was Schilder.

Velen kennen hem niet meer. Weinigen hebben hem echt gekend.

In de dagen van de Zwolse moeilijkheden waarop Lindeboom doelt, heb ik meermalen met Schilder daarover gesproken. Hij heeft er zeer onder geleden. Ik was er ook bij toen hij met enkele broeders, die het, zoals Lindeboom het uitdrukt, zo moeilijk hadden, omdat alles hen zo bekleemde, sprak. Bij zo'n gelegenheid hoorde en zag je Schilder in zijn diepe pastorale beweging en zorg. En je hoorde dan in concreto hoe hij over de vrijmaking dacht. Hij verfoeide het tot in het diepst van zijn ziel als men als criterium voor het kerklid en het vrijgemaakt-zijn enige andere maatstaf aanlegde dan de trouw aan een confessie. Hij dacht er niet aan b.v. enige opvatting omtrent de politieke of andere zaken als maatstaf voor het echt-vrijgemaakt-zijn aan te leggen. Het is mee als reactie op wat in Zwolle gebeurd was, dat hij zijn aangrijpende rede hield over „Zelus en Zeloten” waaruit ik de vorige week citeerde. Er waren broeders die op deze rede van Schilder reageerden met de woorden: „Schilder is ook al weg”. Maar wie hem echt kenden weten dat hij speciaal ook in die rede trouw was gebleven in zijn geloof aan „de brede, de katholieke kerk”. C. V.

VAN HIER EN GINDS

Pan-orthodoxe synode

De konferentie van Oosters-Orthodoxe Kerken, die op Rhodos is gehouden, heeft met algemene stemmen een agenda aanvaard voor een pan-orthodoxe pro-synode. Deze pan-orthodoxe pro-synode, die waarschijnlijk over één of twee jaren gehouden kan worden, moet als voorbereiding dienen voor een pan-orthodoxe synode, een kerkvergadering, die te vergelijken is met een concilie van de R.K. Kerk.

Het grootste deel van de op Rhodos vastgestelde agenda is gewijd aan de betrekkingen van de Orthodoxie met de andere Christenen, o.a. met de monofysietische Oosterse kerken, de R.K. Kerk, de Kerken van de Reformatie, de Oud-Katholieke Kerk en de Oecumenische Beweging. Het gedeelte, dat handelt over de Orthodoxie en Rome, vraagt de pro-synode, te onderzoeken wat bindt en scheidt op het gebied van het geloof, het kerkelijk bestuur en het kerkelijk leven. In dit verband wordt in het bijzonder gewezen op het vraagstuk van de met Rome geünieerde Oosterse Kerken en het maken van proslieuten. De agenda nodigt verder uit tot gesprekken over „de handhaving van contacten in de geest van de liefde van Christus”.

Wat de monofysietische Oosterse-Kerken (Armeense, Koptische, Ethiopische, Syrische en Zuidindische Kerken) betreft, wordt de bevordering van de hereniging aanbevolen door uitwisseling van de docenten en studenten en door het leggen van theologische contacten. In het betreffende gedeelte wordt de pro-synode uitgenodigd, zich bezig te houden met geloof, liturgie en structuur van deze kerken en met haar samen te werken in praktische vraagstukken op oecumenische conferenties. De aanwezigheid van talrijke waarnemers van deze kerken op de conferentie van Rhodos is, volgens waarnemers, reeds daarom van bijzondere betekenis, omdat zij de eerste officiële ontmoeting sedert de zesde eeuw is.

Wat de kerken in het Westen aangaat werd aanbevolen, vooral contacten te leggen met de Anglicaanse en Episcopale Kerken, maar niet uitsluitend met deze kerken. Zowel de Kerk van Engeland als de Protestantse Episcopale Kerk in de V.S. waren op Rhodos door waarnemers vertegenwoordigd. Namens de Wereldraad van Kerken waren er drie waarnemers op Rhodos.

Op de agenda komen ook interne zaken van de Orthodoxe Kerken voor: vraagstukken van geloof en leer, de rol van de leek in het kerkelijk leven, de vernieuwing van de liturgie en het gebruik van het Oude Testament in de eredienst in

een grotere mate dan tot dusver, de betrekkingen tussen de Orthodoxe Kerken onderling, het getuigenis van de Orthodoxie in de moderne wereld en sociale problemen.

Het 18de internationale congres van Oud-Katholieken, dat in september in Haarlem is gehouden, heeft zich bereid verklaard tot een volledige kerkelijke gemeenschap met de Orthodoxe Kerken. Dit werd op Rhodos in een boodschap bekend gemaakt. Dit voorstel is zowel door orthodoxen als oud-katholieken met grote bijval ontvangen.

Predikantsplaatsen in de Ned. Herv. Kerk

In de Ned. Herv. Kerk is het aantal predikantsplaatsen in de periode januari-juli 1961 met 15 vermeerderd en thans gestegen tot 2125. Het aantal standplaatsen verminderde met 3 en bedraagt nu 1272.

Het aantal predikantsplaatsen dat tot de modaliteit van de Geref. Bond behoort steeg van 324 tot 327, dat van de midden-orthodoxie van 1446 tot 1485. Het aantal vrijzinnige predikantsplaatsen daalde van 320 op 317.

Het aantal vacatures steeg van 193 tot 201; 53 behoren tot de vrijzinnige groep; 99 tot de midden-orthodoxie en 49 tot de Geref. Bond.

Van het aantal vacatures zijn er 65 onvervulbaar, waarvan 33 van de midden-orthodoxie, 23 vrijzinnigen en 9 van de Geref. Bond.

Groei der Mormonen

Het Amerikaanse tijdschrift Time rapporteert dat het ledental van de kerk der Mormonen in Engeland verleden jaar met 100% is toegenomen tot een totaal van 40.000. Een evenredig sterke groei werd ook gerapporteerd uit Frankrijk, waar verleden jaar 1000 mensen tot het Mormonisme werden bekeerd en uit West-Duitsland, waar thans 16.000 Mormonen wonen.

Volgens het artikel, waarin dit rapport wordt vermeld, stellen 49% van de Mormoonse mannen, van tussen de 19 en 22 jaar, zich vrijwillig beschikbaar om dienst te doen als zendeling en wel twee jaar in de Verenigde Staten of twee en een half jaar in het buitenland. De kosten voor levensonderhoud van deze vrijwillige zendingen worden gedragen door hun eigen families.

Naar aanleiding van dit bericht merkt de Amerikaanse Banner op: „Zoals zovele andere niet-Christelijke groepen schijnen zij zich te verzekeren van de toegewijde inspanning van een hoog percentage van hun jeugd om propaganda te maken voor hun geloof. Waarom kan hetzelfde niet van de Christelijke Kerk gezegd worden? Zou het misschien kunnen zijn omdat de kerk niet de nadruk durft te leggen op de hoge eisen van het Evangelie?”

PAASCONGRES

De verenigingen van Gereformeerde Studenten en F.Q.I. zullen D.V. van dinsdag 24 april tot zaterdag 28 april een paascongres houden in het „Maarten Maartenshuis” te Doorn.

PROGRAMMA:

Dinsdagmiddag 24 april:

Openingscongres.

Dinsdagavond 24 april:

Ds J. Keizer van Brouwershaven over: „Kerkelijk leven”.

Woensdagmorgen 25 april:

Prof. J. Kamphuis te Kampen over: „Kerkelijke tucht”.

Woensdagavond 25 april:

Dr A. J. Verbrugh te Dordrecht over: „Maatschappelijk leven en kerk”.

Donderdagavond 26 april:

Drs H. Venema te Roodeschool over: „Kerk en Zondag”.

Vrijdagmorgen 27 april:

Ds B. J. F. Schoep te Amstelveen over: „Kerk en Cultuur”.

Vrijdagavond 27 april:

Sluiting congres.

Kosten: ± f 28,—.

Opgaven bij: G. Schaeffer, v. Speykstr. 69 II, Amsterdam (W.).

Het Maarten Maartenshuis is te bereiken: Vanaf Utrecht (station) buslijn 58, richting Woudenberg, van de N.B.M.

Vertrek ± 14.50 uur.

Uitstappen: halte M. Maartenshuis.

Vanaf Amersfoort met buslijn 56 van de N.B.M.

Voor de congrescommissie,

H. Berman.

GEREFORMEERDE JEUGDCENTRALE KAMPEN

D.V. donderdag 5 april a.s. belegt de Gereformeerde Jeugdcentrale te Kampen haar laatste vergadering van dit seizoen. Op deze laatste vergadering zal tot ons spreken Ds G. Visée van Kampen over het onderwerp: „Lucas, de medicijnmeester”. De aanvang der vergadering is 20.00 uur, de plaats het Kerkelijk Gebouw aan de Broederweg. Ook ditmaal zal er weer ruimschoots gelegenheid zijn tot het stellen van vragen.

KERKNIEUWS

Beroepen te Pernis: kandidaat K. v. d. Belt te Zwartsluis.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS...

in gehoorzaamheid

aan onze enige Bouwmeester. Dit is de verklaring van iemand, waarom hij of zij meende f 50,— voor het tehuis te moeten overmaken.

In gehoorzaamheid!

Waarom?

Omdat wij hopen en vertrouwen met een eigen tehuis kinderen te mogen vasthouden voor de Heere, waarover wij vandaag in zorg verkeren.

Een gemakkelijk te leiden jongen verblijft in een vrijzinnig tehuis. Gevolgen? Van een geregelde kerkgang is geen sprake. Reizen op zondag? Vanzelfsprekend. Bioscoopbezoek? Wie verhindert dit?

Wie kan hier helpen?

Ja, wie móet hier helpen?

De kerken.

Een ieder persoonlijk.

Er zijn vele belangrijke zaken in het leven waarover wij hebben te zorgen en te strijden. Doch geen is zo belangrijk als door Jezus zelf ons voorgehouden in Matth. 25 : 40. Lees en herlees dit woord van onze Heiland. Bepaal dan zelf wie „de minste” is en laat het volbrengen ervan voor ieder een vreugde mogen zijn. Het gaat in dit betoon van barmhartigheid niet in de eerste plaats om „die minste” en om onszelf, doch in beiden om onze grote Hogepriester zelf en daarin om al Zijn kinderen.

Het tehuis is een zaak welke ons allen aangaat.

in opdracht

dus en verstaan door broeders en zusters, groot en klein. Gertje, 8 jaar, gaf tijdens een bezoek bij hem thuis een f 1,— uit zijn spaarpot. Gert, nog heel hartelijk bedankt!

Een zuster wenst ons heel veel geld toe van onze mensen. De jeugd van Groningen heeft zich ook geschaard in de rij van medebouwers. Zij doet dit op een geheel eigen wijze. Men heeft een oppasdienst georganiseerd. Het eerste resultaat werd reeds overgemaakt. Het werd f 145,50. Wij hopen maar dat vele ouders een beroep op jullie doen. Dat zij meelevend is zeker.

De vrouwenvereniging uit de Noorderwijk stuurde f 27,81 en de mannenvereniging „Calvijn” f 17,70.

Andere verenigingen in het noorden bleven niet achter. Een collecte op de jaarvergadering van de mannen- en vrouwenvereniging te Ennumatil bracht f 46,23 op en die van de vrouwenvereniging te Smilde f 13,65.

zonder borstklapperij

over „het mooie bedrag dat we al bij elkaar hebben gebracht”. Mag dit? Laten wij niet vergeten: wat de kerken begonnen zijn, zijn wij slechts schuldig te doen. Bovendien, er is nood. En waar die aanwezig is moet snel worden geholpen.

Verantwoording tot 27 maart 1962:

Ontvangen van kerken ..... f 155.630,94
Ontvangen van particulieren ..... f 28.937,11

Totaal ..... f 184.568,05

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming”, Beatrixlaan 37, Ede.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april begint de nieuwe jaargang van Opbouw.

Ter voorkoming van herinneringskaarten en incassokosten verzoeken we onze abonnees hun abonnementsgeld te storten op girorekening 233117, Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor Opbouw. Het abonnementsgeld bedraagt voor een halfjaar f 5,—, voor een geheel jaar f 10,—, buitenland f 12.50 voor een geheel jaar.

We rekenen op Uw medewerking voor 1 april te gireren.

De administratie.